

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

**Florian Gyspek z Gryspachu jako stavebník, mecenáš
umění a kultury**

bakalářská diplomová práce

Kristýna Musílková, DiS.

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Waisser, Ph.D.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci s názvem: „Florian Gryspek z Gryspachu jako stavebník, mecenáš umění a kultury“, v celkovém počtu 65 245 znaků včetně mezer, vypracovala samostatně pod odborným dohledem mého vedoucího práce a náležitě jsem uvedla všechnu použitou literaturu i podklady.

Kristýna Musílková, DiS.

V Olomouci dne 4. květen 2022

Ráda bych poděkovala především vedoucímu práce Mgr. Pavlu Waisserovi, Ph.D. za přínosné konzultace a čas, který mi věnoval. Velké poděkování také patří mé rodině a partnerovi za nekonečnou trpělivost a pochopení.

Obsah

1	ÚVOD	6
2	DOSAVADNÍ STAV BĀDÁNÍ	7
3	FLORIAN GRYSPEK Z GRYPACHU – ŽIVOTOPIS A ZĀKLADNÍ CHARAKTERISTIKA OSOBNOSTI	11
4	OKRUH LITERĀRNÍCH A HUMANISTICKÝCH KONTAKTŮ FLORIANA GRYSPEKA S PŘESAHY DO VIZUĀLNÍ KULTURY V KONTEXTU OKRUHU UČENÝCH SPOLEČNOSTÍ A SOUDOBĚ DIDAKTIKY	15
4.1	HUMANISTICKÝ OKRUH KOLEM MATOUŠE KOLLINA A JEHO SOUKROMĀ ŠKOLA.....	15
4.2	HUMANISTICKÝ OKRUH KOLEM JANA ST. HODĚJOVSKÉHO Z HODĚJOVA A „PŘÍBYTEK MŪZ“ NA ŘEPICI	21
5	VIZUĀLNÍ KULISY GRYSPEKOVSKÝCH MAJETKŮ – VYBRANÉ VÝTVARNÉ KONCEPTY	24
5.1	RYTÍŘSKÝ SĀL – SĀN SLĀVY ČI ELYSEJSKĀ POLE?	24
5.2	SGRAFITA – ALEGORIE, CTVOSTI, BIBLICKĀ EXAMPLA	27
5.3	GRYSPEKOVSKĀ POHŘEBNĀ KAPLE S EPITAFNĀM OLTĀŘEM – RODOVĀ MEMORIE	28
5.4	„IMITATIO FLORIANI“	30
6	ZĀVĚR.....	32
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	33
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	34
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	CHYBA! ZĀLOŽKA NENĀ DEFINOVĀNA.
	SEZNAM OBRAZOVĚ PŘĀLOHY.....	42
	OBRAZOVĀ PŘĀLOHA	47
	ANOTACE.....	64

1 Úvod

Tématem předkládané bakalářské diplomové práce je osobnost významného šlechtice, humanisty a literáta Floriana Gryspeka z Gryspachu v souvislosti s jeho stavitelskými aktivitami a mecenátem výtvarné kultury v interpretačních kontextech soudobé literární a divadelní scény. Tomuto významnému, původem bavorskému šlechtici, se dosud věnovaly různé regionální studie, zejména historického charakteru, samostatně se gryspekovským rezidencím věnovalo v minulosti několik diplomových prací. Odrazu Gryspekovy vrstevnaté komplexní intelektuální osobnosti ve „vizuálních kulisách“ jeho rezidencí však bylo dosud věnováno málo pozornosti. Zejména v souvislostech napojení na přední představitele melanchtonského humanismu v českých zemích, za všechny jmenujme Matouše Kollina z Chotěřiny a Jana Hodějovského z Hodějova (a na Řepici). Ačkoliv se vazby na literaturu a divadlo vynořují pouze náznakově a v dílčích střípcích, v rámci „gryspekovského“ bádání bylo nutné tento pokus o kontextualizaci učinit. Po souhrnu dosavadního bádání a představení Floriana Gryspeka z Gryspachu v historických souvislostech tak následuje nastínění literárního kruhu učenců, v němž se pohyboval. V Rytířském sálu zámku v Nelahozevsi dekorovaném figurálními malbami a štukaturami se totiž s velkou pravděpodobností scházela humanistická „sodalita“, která se téměř nepochybně podílela na scénáři jeho výzdoby. Vzdálený odraz snad můžeme hledat i ve figurální složce sgrafitových fasád (dochovaných i nedochovaných) gryspekovských rezidencí. Možnosti interpretace některých výtvarných realizací objednaných Florianem Gryspekem či jeho potomky tak v závěru naznačují jakési konceptuální sondy v kapitole Vizualní kulisy gryspekovských majetků.

Výtvarná, literární i divadelní kultura vychází se soudobé didaktiky latinského humanismu, jazyková cvičení podle Erasma, Vivese a Melanchtona plná vizuálních a divadelních obrazů uplatňoval ve své výuce právě Kollinus s Chotěřiny, největší Grypekův chránělec, proto bude v součásti textu této diplomové práce také exkurz do vzdělanostního mecenátu, představena bude také Kollinova soukromá škola v Jindřišské ulici s dosud dochovanou malovanou/ sgrafitovou fasádou (ač fragmentárně), které dosud uměnovědný výzkum pozornost nevěnoval takřka vůbec.

2 Dosavadní stav bádání

V přehledu dosavadního výzkumu budou představeny nejdůležitější studie, na nichž bylo možné postavit návaznost výzkumu. Nejdříve jsou stručně reflektovány práce zabývající se historickými souvislostmi osobnosti Floriana Gryspeka, následně je diskurz rozšířen o literaturu vztahující se k dobovému vzdělanostnímu mecenátu, doplňující Florianův obraz na pozadí kontaktů s předními humanistickými učiteli. V závěru kapitoly je kumulativně a výběrově nastíněna uměnovědná literatura k objektům akcentovaným v kapitole vizuální kulisy grypskovských majetků.

Jméno Floriana Gryspeka z Gryspachu zmiňují poprvé čeští stavové a jeho literární „druhové“¹ Na přelomu 19. a 20. století vzniklo několik článků a publikací, které probouzejí zájem o tohoto významného humanistu, literáta a politika. Floriana Gryspeka dnes ožívují převážně studie regionálního významu.² Celistvě o rodu Gryspeků jako takovém pojednává Jan Dyk roku 1901.³ Detailně analyzuje literaturu, ze které vychází, výčet majetku rodu Gryspeků a zabývá se také Florianovými potomky.

Dalším, kdo se zaměřil na Floriana Gryspeka byl Václav Kočka, který se ve své publikaci s názvem „*Dějiny politického okresu Kralovického*“ (1930) zaměřil na jeho osobu a jeho veřejné funkce, současně výrazněji reflektuje zámek Kaceřov. Václav Kočka jako první založil své bádání zejména na archivních pramenech.⁴

Sborník ze semináře v Mariánské Týnici z roku 1998 byl důležitým zlomem ve vývoji bádání. Obsahuje mimo jiné studie vztahující se ke stavební činnosti rodu Gryspeků. Václav Bůžek osobnost Floriana Gryspeka představil ve světle souvislostí stavovské společnosti v předbělohorských Čechách.⁵ Karel Jindřich ve své stati „*Průmyslová činnost na gryspekovských panstvích na Plzeňsku*“ shrnul majetkové zázemí Floriana Gryspeka a jeho

¹ Výčet viz např. Michal Flegl, K významu osobnosti Floriana Gryspeka v předbělohorských Čechách, *Středočeský sborník historický* VIII, 1973, č. 1, s. 181–187, s. 184.

² Nejvýznamnějším pramenem je Jan Dyk, *Rod rytířů Gryspeků z Gryspachu v Čechách*, Kralovice 1909.

³ Další vydání textu Jana Dyka vyšla v letech 1909 a 1924.

⁴ Kočka používal výhradně archivní prameny, jako desky zemské a dvorské, studoval registra komorního soudu a nejvyššího purkrabství. Mimo jiné studoval historii soudního okresu kralovického a jiných. Václav Kočka, *Dějiny politického okresu Kralovického*, Kralovice 1930, s. 80–89.

⁵ Václav Bůžek, Florian Griespek z Gryspachu ve stavovské společnosti předbělohorských Čech, in: Jiří Fák (ed.), *Grypskové a předbělohorská šlechta. Kralovice a poddanská města, Sborník příspěvků ze semináře konaného v Mariánské Týnici ve dnech 21.–23. května 1997, Plzeň 1998*, s. 11–15.

počinání na Kaceřově.⁶ Jiří Fák se zaměřil na upadající kaceřovské panství a pokusil se shromáždit historické pohledy na architektonické památky.⁷

Další důležité stati sporadicky vycházejí v regionálních publikacích periodického charakteru. Jan Racek se zabývá ve dvou číslech *Středočeského vlastivědného sborníku* a ve *Vlastivědném sborníku Kralupska* mezi lety 2000–2002 kompletní gryspekovskou genealogií a gryspekovskými stavbami jako zámek Kaceřov, panství Nečtiny, panství Rožmitál, zámek Nelahozeves.⁸ Článek Petra Koláře „*Nejvýznamnější donátor a mecenáš renesanční a humanistické kultury na Plzeňsku. 500 let od narození Floriána Gryspeka z Gryspachu*“ ve sborníku *Minulosti Západočeského kraje* poprvé obsírněji popisuje Gryspekovu činnost literáta a humanisty.⁹ Roma Griessenbeck von Griessenbach vydala v roce 2013 o Florianovi knižní monografii zásadního významu, seznamující čtenáře vyjma jeho osobnosti s celistvou historií rodu a se základními informacemi k původním gryspekovským majetkům. Dílčím, i když pochopitelným nedostatkem je emocionální ladění textu ovlivněné příbuzenským vztahem autorky ke svému předkovi.¹⁰

Základním pandánem pro reflexi humanistické kultury v českých zemích jsou jednak recentní publikace Martina Holého¹¹ a Lucie Storchové,¹² v neposlední řadě též lexikální šestisvazkové kompendium medailonů humanistických básníků v Čechách a na Moravě od Josefa Hejnice a Jana Martínka¹³ Otázku literárních styků Matouše Kollina z Chotěřiny a jeho

⁶ Karel Jindřich, Průmyslová činnost na gryspekovských panstvích na Plzeňsku, in: Fák (pozn. 5), s. 28–32.

⁷ Jiří Fák, Zámek Kaceřov v historické ikonografii, i Průmyslová činnost na gryspekovských panstvích na Plzeňsku, in: Fák (pozn. 5), s. 56–61.

⁸ Jan Racek, Zapomenutý velmož Florian Gryspek z Gryspachu (Kariéra rytíře v době renesance), *Středočeský vlastivědný sborník* XVIII, 2000, s. 5–25. – Idem, Jan Racek, Florian Gryspek z Gryspachu – Pán a hospodář na Nelahozevsi, *Středočeský vlastivědný sborník* XIX, 2001, s. 5–17. – Idem, Pád české větve rodu Gryspeků z Gryspachu, *Středočeský vlastivědný sborník* XX, 2002, s. 5–16.

⁹ Petr Kolář, Nejvýznamnější donátor a mecenáš renesanční a humanistické kultury na Plzeňsku. 500 let od narození Floriana Gryspeka, *Minulosti západočeského kraje* XLIV, 2009, s. 35–73.

¹⁰ Roma Griessenbeck von Griessenbach, *Florián Gryspek z Gryspachu na Kaceřově ve službách Koruny české*, Plzeň 2013. – Jarmila Krčálová, Renesanční nástěnná malba v Čechách a na Moravě, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění* II/1, Praha 1989, s. 62–92.

¹¹ Martin Holý, *Soukromá škola Matouše Collina z Chotěřiny v Praze a její šlechtičtí žáci*, in: Eva Semotanová (ed.), *Cestou dějin II. K poctě prof. PhDr. Svatavy Rakové, CSc.*, Praha 2007, s. 159–184. – Martin Holý, *Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility z českých zemí (1500–1620)*, Praha 2011.; Martin Holý, *Vzdělanostní mecenáš v zemích České koruny (1500–1700)*, Praha 2016.

¹² Lucie Storchová, *Paupertate styloque connecti, Utváření humanistické učené komunity v Českých zemích*, Praha 2011. – Lucie Storchová, *Řád přírody, řád společnosti, Adaptace melanchtonismu v českých zemích v polovině 16. století*, Dolní Břežany 2021.

¹³ Josef Hejnic – Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* I, Praha 1966. – Josef Hejnic – Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* II, Praha 1966. – Josef Hejnic – Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* III, Praha 1969. – Josef Hejnic – Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* IV, Praha 1973. – Josef Hejnic – Jan

učitele Filipa Melanchtona obsáhle dokumentuje Josef Hejnic v knize „*Filip Melanchton, Matouš Collinus a počátky měšťanského humanismu v Čechách*“.¹⁴

Co se týče uměnovědné literatury, největší diskurz byl dosud veden v oblasti Gryspekových architektonických stavebních projektů, problematikou se zabývaly syntetické práce Olgy Frejkové,¹⁵ Evy Šamánkové,¹⁶ Jarmily Krčálové,¹⁷ či Ericha Hubaly.¹⁸ Frejková (provdaná Vaňková) je též autorkou drobné monografie nelahozeveského zámku, která otevírá diskusi o etapizaci výstavby,¹⁹ až v osmdesátých letech 20. století na ní navazuje opět v drobnější brožuře *Zámek v Nelahozevsi jeho historie a obnova* Miroslav Vlka.²⁰ V nedávné době (2007) vznikla také drobná monografie zámku v Kaceřově od Petra Rožmberského a Jana Novobilského.²¹ Opět pouze drobnou brožurou je monografie Arcibiskupského paláce v Praze (původního gryspekovského) od Jiřího Kropáčka (2003), zde však z gryspekovského paláce rozeznáváme jen fragmenty vzhledem k zásadním pozdějším architektonickým fázím.²² V souvislosti s architektonickým mecenátem Floriana Gryspeka je nutné reflektovat také monografii kralovického kostela sv. Petra a Pavla od Ireny Bukačové,²³ připojenému rodovému gryspekovskému mauzoleu se již věnovala ve stati z roku 1998.²⁴ Zcela recentní text Jana Fiřta a Roberta Gáji publikovaný v *Památkách západních Čech* je sondou do problematiky krbových těles kaceřovského zámku.²⁵ Autorům je umožněna konfrontace nedochované umělecké výzdoby s dokumentací zahrnutou v článku o kaceřovském zámku od Jana Laužila z roku 1881.²⁶ Komplexní uchopení výše zmiňovaných architektonických komplexů však není primární cílem této diplomové práce, daná problematika její rámec přesahuje, proto jsou

Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě V*, Praha 1982. – Josef Hejnic – Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě VI*, Praha 1966.

¹⁴ Josef Hejnic, Filip Melanchton, Matouš Collinus a počátky měšťanského humanismu v Čechách, *Listy filologické* LXXXVII, 1964, č. 2, s. 361–379.

¹⁵ Olga Frejková, *Palladianismus v české renesanci*, Praha 1941.

¹⁶ Eva Šamánková, *Architektura české renesance*, Praha 1961.

¹⁷ Jarmila Krčálová, Renesanční architektura v Čechách a na Moravě, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění* II/1, Praha 1989, s. 6–61.

¹⁸ Erich Hubala, Die Schlossbauten des Florian Griespeck in Katzerow und Mühlhausen, in: Ferdinand Seibt (ed.), *Renaissance in Böhmen*, München 1985, s. 63–64, 105.

¹⁹ Olga Vaňková-Frejková, *Zámek Nelahozeves*, Praha 1944

²⁰ Miroslav Vlk, *Zámek v Nelahozevsi jeho historie a obnova*, Praha 1984.

²¹ Petr Rožmberský – Milan Novobilský, *Gotická tvrz a zámecká pevnost Kaceřov*, 2007.

²² Jiří Kropáček, *Arcibiskupský palác v Praze*, Praha 2003.

²³ Irena Bukačová, *Kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích*, Kralovice 2010, s. 39–44.

²⁴ Irena Bukačová, Epitaf Gryspeků, in: Fák (pozn. 5), s. 62–69.

²⁵ Fiřt – Gája (edd.), Štuková plastická výzdoba krbů na zámku v Kaceřově, in: *Památky západních Čech VIII*, Plzeň 2021, s. 35–37.

²⁶ Carl Laužil, Schloss Kacerov in Böhmen, *Mittheilungen der Kaiserl. Königl. Central-Comission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst – und Historischen Denkmale* 7, 1881, č. 1, s. 17–25.

reflektované „vizuální kulisy“ pojaty výběrovým způsobem. Vedle již zmíněného gryspekovského epitafu bude akcentována sgrafitová výzdoba rezidencí a dekorativní koncept tzv. Rytířského sálu v Nelahozevsi se štukovou a malířskou výzdobou.

Sgrafitům zámku v Nelahozevsi a parciálně i jejich grafickým předlohám se ve své syntetické stati o českém renesančním sgrafitu věnoval už v roce 1931 Vladimír Novotný,²⁷ předlohám dvou motivů „fragmentu“ sgrafit nádvorní fasády Hradčanského Gryspekova paláce se s odstupem v 60. letech 20. století věnovala Milada Lejsková-Matyášová.²⁸ Ke štukové a malířské výzdobě Rytířského sálu zámku v Nelahozevsi uveďme jako základní východisko článek Miloše Suchomela z roku 1967.²⁹ Autor popisuje základní ikonografii, zejména ve vazbě na Liviovy *Ab urbe condita* a všímá si koncepční i s stylové podobnosti s výzdobou letohrádku Hvězda v Praze Liboci. Ze Suchomela následně vycházejí souborné práce Jana Chlíba,³⁰ či Ivana Muchky (pasáž o Rytířském sále v Nelahozevsi v monografii letohrádku Hvězda z roku 2014).³¹

Ač na závěr kapitoly o dosavadním umělecko-historickém výzkumu, nelze neupozornit na souborné zdroje pramenné povahy, stavebně-historické průzkumy původních gryspekových rezidencí v Praze,³² v Kaceřově³³ a Nelahozevsi,³⁴ které jsou zásadním východiskem pro navazující analýzy, ač jsou často v povšechnějších textech opomíjeny vzhledem k jejich obtížné dostupnosti (zvláště u soukromých a klerikálních majetků). Pojednávaným objektům se věnovaly i metodicky různorodé diplomové práce, ty však většinou rekapituluji fakta z výše nastíněné literatury.³⁵

²⁷ Vladimír Novotný, Poznámky o českém renesančním sgrafitu, *Památky archeologické* XXXVII, 1931, s. 37–58.

²⁸ Milada Lejsková-Matyášová, Figurální sgrafito Arcibiskupského paláce v Praze, *Staletí Praha 2*, 1966, s. 102–106.

²⁹ Miloš Suchomel, Restaurování Štukových figurálních reliéfů v Nelahozevsi, *Zprávy památkové péče* XXVII, 1967, č. 2, s. 44–49.

³⁰ Jan Chlíba, *Italští sochaři v českých zemích v období renesance*, Praha 2011, s. 118–121.

³¹ Ivan Prokop Muchka – Ivo Purš – Sylva Dobalová et al., *Hvězda. Arcivévoda Ferdinand Tyrolský a jeho letohrádek v evropském kontextu*, Praha 2014, s. 352–356.

³² Milada Vilímková, *Stavebně historický průzkum objektu 56/IV*, SÚRPMO, Praha 1973.

³³ Jan Muk – Luboš Lancinger, *Stavebně historický průzkum zámku Kaceřov*, Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů, Praha 1969 (uloženo v NPÚ ÚOP v Plzni, sg. O 037-4-2094).

³⁴ Klára Fischerová – Pavel Mošťák, *Stavebně historický a architektonický průzkum zámek Nelahozeves*, Praha 1976 (uloženo v NPÚ ÚOP Středních Čech v Praze, sg. P 106).

³⁵ Například Jana Borková, *Královský úředník, hospodář a stavitel Florian Gryspek z Gryspachu*, (diplomová práce) FF UJEP, Ústí nad Labem 1994. – Radka Junková, *Nástěnná výzdoba Rytířského sálu zámku Nelahozeves* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2010. – Martina Višková, *Architektura zámku Nelahozeves* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2011. – Veronika Lorencová, *Renesanční přestavba kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění

3 Florian Gryspek z Gryspachu – životopis a základní charakteristika osobnosti

Nejstarším rodovým sídlem Gryspeků byl hrad Gryspach v Dolním Bavorsku, posléze se vydělily oddělily dvě větve rodu: bavorská a tyrolská. Florian Gryspek se zřejmě narodil 18. prosince 1509. Jako druhorozený syn Georga Griessbecka a Kateřiny z Grünhofu. Rodina žila v Innsbrucku od roku 1493 poté, co jeho otec Georg opustil rodinné sídlo v Dolním Bavorsku, aby se vydal do služeb císařské kanceláře. Georgi Griessbeck patřil k váženým úředníkům ve službách habsburských císařů Maxmiliána I. a Karla V. Ve službách na habsburském dvoře ho následoval jeho syn Florian.³⁶

Florian Gryspek studoval na nejprestižnějších univerzitách Evropy. V Boloni římské právo a následně na Sorbonně filozofii a teologii. Roku 1526 jeho všestranné vzdělání v humanistických vědách, znalost minimálně pěti jazyků a kontakty jeho otce daly vzniknout Florianově kariéře na dvoře Karla V. Habsburského v Innsbrucku. O čtyři roky později doprovázel císaře na jeho korunovaci do Svaté říše římské, kde se Florian seznámil s bratrem Karla V. Na doporučení císaře se dvacetiletý Florian dostal roku 1530 do služeb v registratuře královské dvorské kanceláře Pražského hradu. I přes to, že se úroveň Gryspekovi češtiny rychle zlepšovala, musel mu být zpočátku přidělen písař.³⁷

Mladý rytíř si během dvou let skvěle osvojil nový jazyk, prokázal svou píli a pracovitost natolik, že ho roku 1532 král Ferdinand I. jmenoval sekretářem královské komory.³⁸ Král měl s Florianem Gryspekem mnoho společného, kromě podobného věku a zájmů se na sympatiích Ferdinanda I. k Florianovi jistě odrazil způsob „habsburské výchovy“, který pochytil v Innsbrucku. Panovník svěřil mladému Gryspekovi úkol dohlížet na finanční záležitosti královské komory. Přestože se brzy stal Ferdinandovým oblíbencem, byl pro svůj původ terčem nevole českých stavů. Aby se mohl svými právy rovnat rodilým občanům, roku 1534 mu král udělil tzv. inkolát, který mu umožnil nakupovat hmotné statky, odstartoval tak vzestup jeho kariéry a v únoru 1535 ho pověřil dohledem nad financováním obnovy Pražského hradu,

KTF UK, Praha 2014. – Kateřina Urbanová, *Zámek Kaceřov a jeho architektonické proměny* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2016. – Klára Buňková, *Gryspekové a Kralovice. Kulturně-historická reflexe* (diplomní práce), Katedra historie FF ZČU, Plzeň 2020; Samozřejmě je také základní reflexe prací topograficko-soupisového charakteru a kastelologických kompendií, vzhledem k pojetí a četnosti jsou v textu citovány v souvislosti s konkrétními informacemi.

³⁶ Irena Bukačová (pozn. 23), s. 39.

³⁷ Griessenbeck von Griessenbach (pozn. 10), s. 29.

³⁸ Poznámka: Roma Griessenbeck von Griessenbach uvedla přesné datum 8. července s odkazem na archiv Pražského hradu, viz Griessenbeck von Griessenbach (pozn. 10), s. 27.

součástí toho byla i organizace stavby letohrádku v královské zahradě. Roku 1538 byl Florian jmenován do funkce královského a komorního rady.³⁹

Na začátku čtyřicátých let 16. století dochází k reorganizaci pozemků v blízkosti královského paláce, tudíž mohl Florian Gryspek roku 1538 zakoupit dům v sousedství Pražského hradu, dnešní Arcibiskupský palác. Parcela domu ze 14. století byla vymezena ze západní strany hradním příkopem (od konce 17. století Šternberským palácem), a ze severní strany Jelením příkopem, z jižní strany Hradčanským náměstím.⁴⁰ Podoba domu z období, kdy patřil Gryspekovi, není v celistvosti známa, pravděpodobně se jednalo o trojkřídlou stavbu,⁴¹ autor projektu není doložen.⁴² Skrze svou práci na královském dvoře se Florian Gryspek seznámil s italskými renesančními mistry a ti pak zřejmě pracovali i na projektech na jeho panstvích (zámek v Kaceřově, zámek v Nelahozevsi či kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích).⁴³ Roku 1542 byl Florian na vrcholu své politické kariéry, sloužil jako vojenský rada a podkomoří věnných měst královských. Dařilo se mu i v soukromí, v Innsbrucku se oženil s dcerou císařského rady Rosinou Hölzelovou ze Silanu. Roku 1544 získal panství Nelahozeves, kde následně začal budovat své hlavní sídlo. Vlastnil i další panství jako Nečtiny, Libštejn, Kočov na Tachovsku a panství Rožmitál. Na Florianových panstvích se rozvíjely různé hospodářsko-průmyslové činnosti, což mělo i ekonomický dopad. Gryspek k těmto činnostem spisoval vlastní instrukce (*Instrukcí nelahozeveská...*, *Naučení úředníkům hospodářským*), ve vztahu ke stavebnictví je zajímavá pasáž o výrobě cihel a vápna, o lámání kamene atd.).⁴⁴ Byl znalcem hospodářských staveb, v rámci rozvoje říční dopravy prosazoval například splavnění Labe. Mimo to se zajímal o kulturní podněty humanismu, historii, antickou literaturu a výtvarné umění. Na zámku Nelahozeves vybudoval rozsáhlou knihovnu a obrazárnu a soustřeďoval zde humanistické básníky a učence.⁴⁵

³⁹ Ferdinand I., který byl v tíživé finanční situaci, odměňoval své úředníky často místo finanční odměny zkonfiskovanými statky; Bukačová (pozn. 23), s. 13. – Kolář (pozn. 9), s. 35–73, zvl. s. 42.

⁴⁰ Tento objekt byl poškozen požárem Hradčan roku 1541.

⁴¹ Kropáček (pozn. 22), s. 14–18.

⁴² Roku 1561 Florian Gryspek prodal svůj palác na dnešním Hradčanském náměstí Ferdinandovi I. Ten jej zakoupil pro potřeby nového arcibiskupa Antonína Bruse z Mohelnice (1561–1580). Palác se tak stal součástí obnoveného pražského arcibiskupství; Bukačová (pozn. 23), s. 42. – Václav Ledvinka – Bohumír Mráz – Vít Vlnas, *Pražské paláce*, Praha 2000, s. 65–67.

⁴³ Roku 1539 poprvé Florian Gryspek získal od krále finanční a hmotnou podporu panovníka na opravu kaceřovského panství. Stavba byla po několikanásobně zvýšené finanční podpoře krále dokončena roku 1563; Bukačová (pozn. 23), s. 43.

⁴⁴ Vlček (pozn. 20), s. 10.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 10–11.

Gryspek byl spolehlivým úředníkem, jehož si Ferdinand Habsburský oblíbil a dlouho byl českou šlechtou vnímán jako cizinec. Žárlivost českých stavů vyvrcholila v dozvuku Šmalklandské války roku 1547 ve vykonstruovaném obvinění, Florian byl nařčen z neoprávněného nahlížení do zemských desek. Následně byl uvězněn do Bílé věže Pražského hradu. Nedlouho poté se Ferdinand I. Zasloužil nejen o zproštění jeho viny, ale také o rozšíření Florianových statků a zasazení Bílé věže do rodového erbů.⁴⁶ [1]

Florian Gryspek se v královských službách osvědčil a po smrti Ferdinanda I. roku 1564 sloužil na dvoře Maxmiliána II. (1564–1576) a následně i Rudolfa II. (1576–1611). Koncem šedesátých let finančně zajištěný Florian Gryspek hledal možnosti pro budování nového pražského zázemí (po přenechání Hradčanského paláce arcibiskupovi), roku 1568 pak koupil za 600 grošů dům od Felicity Sorndorfové v Karmelitské ulici (dnešní část Újezdu na Malé Straně). K domu náležela zahrada. Pro kompletní přestavbu domu oslovil Florian císařského stavitele Ulrica Aostallise.⁴⁷

Florian zemřel 28. března 1588 v Nelahozevsi. Jeho tělo bylo uloženo do rodinné hrobky v kralovickém kostele sv. Petra a Pavla (přestavovaného od roku 1575), kde se nachází exkluzivní vyřezávaný, malovaný a zlacený epitaf, který nechali vyhotovit jeho synové. Česká gryspekovská větev vymřela po meči po čtyřech generacích roku 1678 ve Střeziměři na Klatovsku.⁴⁸

Z konfesijního hlediska byl Florian Gryspek nejednoznačně definovatelný, oficiálně se hlásil ke katolické víře, což je u tak blízkého důvěrníka Ferdinanda I. Habsburského nasnadě. Nelze ale nereflektovat jeho přátelství s Filipem Melanchtonem a podporu českých studentů na univerzitě ve Wittenbergu nebo protestantských kazatelů v kralovickém kostele spojenou s opozičním postojem vůči plaským opatům, kteří Kaceřov nazývají jako „kacířský dvůr“. ⁴⁹ Indicií k inklinaci k reformované víře je též studium jeho synů na prestižních protestantských akademiích a univerzitách v Evropě. ⁵⁰ Tato orientace vyústila ke konfiskaci většiny majetků

⁴⁶ Kočka (pozn. 34, s. 14. – Více ke gryspekovským erbům např. Jan Pelant, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, Praha 2013, cit. s. 132. nebo Pavel Pokorný, Znak Gryspeků a jeho reflexe, in: Fák (pozn. 5), s. 25–27, zvl. s. 26],

⁴⁷ Anna Vrtálková, *Požár Prahy roku 1541 jako brána vstupu renesance do Prahy* (diplomní práce), Katedra historie FF UP, Olomouc 2013, s. 53–56.

⁴⁸ Bukačová (pozn. 23), s. 44.

⁴⁹ Dlouhodobá a zakořeněná neakceptovatelnost Gryspeků pro představené plaského kláštera vedla až k tomu, že v roce 1668 (sic!) nechal opat Kryštof Tangler vyjmout cínové rakve rodu Gryspeků z kaceřovské hrobky a roztavit je. Cín byl následně použit na výrobu nových varhan., Dyk (pozn. 2), s. 10. – Griessenbeck von Griessenbach (pozn. 10), s. 77–81.

⁵⁰ Griessenbeck von Griessenbach (pozn. 10), s. 42.

v pobělohorském období.⁵¹ S opatrností lze konstatovat, že sám Florian byl spíše představitelem nadkonfesijního humanistického proudu evropského myšlení s kořeny ve vzdělávacích systémech první poloviny 16. století.

⁵¹ Ibidem, s. 116–146.

4 Okruh literárních a humanistických kontaktů Floriana Gryspeka s přesahy do vizuální kultury v kontextu okruhu učených společností a soudobé didaktiky

Jedna z klíčových linií rozvoje humanistických aktivit v českých zemích v raném novověku vycházela z wittenberského modelu výuky, založeném na luteránských konfesijních paradigmatech, ale zároveň též na recepci klasických autorů, zejména co se týče morálních exemplů. Wittenberská orientace ovlivňovala model výuky na pražské univerzitě a soukromých partikulárních školách minimálně do poloviny 16. století.⁵² Z hlediska systematické didaktiky utvářel nové pojetí zejména Filip Melanchton (1497–1560),⁵³ s nímž se Florian Gryspek znal od roku 1530. Na základě této vazby mohl Gryspek podporovat i studium Čechů ve Wittenbergu. Nejsymptomatictější příkladem je jednoznačně osobnost Matouše Kollina z Chotěřiny, na nějž měl přímo Melanchton dohlížet, jak vyplývá přímo z korespondence mezi Gryspekem a Melanchtonem.⁵⁴

Mezi českou a wittenberskou univerzitou probíhala intenzivní spolupráce, která vyústila v rozvoj partikulárních škol. Organizace výuky škol vychází v 16. století z osnov determinovaných právě Melanchtonem a Jan Sturmem,⁵⁵ důležitým aspektem výuky byla též sféra vizuálních obrazů a metafor (mnemotické techniky). V českých zemích vznikalo velké množství škol, které vycházely ze systému farních vzdělávacích institucí a nově také vznikaly protestantské latinské akademie, které sloužily jako jakási gymnázia s pevně stanovenými řády. České prostředí řády německých škol přejímalo včetně práce s didaktikou.⁵⁶

4.1 Humanistický okruh kolem Matouše Kollina a jeho soukromá škola

Matouš Kollin (Collin Collinus, Kolin, Kolín, Kalina, 1516–1566) z Chotěřiny, byl novoutravkivistickým humanistou a osobností skupiny literátů, která se formovala kolem učenců z řad šlechty, jakými byli byl Jan st. z Hodějovský z Hodějova a Florian Gryspek z Grysparu.⁵⁷ V jeho tvorbě se propojovalo myšlení evropské a česká reformace. Narodil se roku 1516 v Kouřimi jako Matouš Kalina. Jeho jméno bylo později latinizováno do formy

⁵² Storchová, *Řád přírody* (pozn. 12), s. 119.

⁵³ Jiří Just – Zdeněk R. Nešpor – Ondřej Matějka et al., *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, Praha 2009, s. 104–105.

⁵⁴ Michal Flegl, Florián Gryspek a Matouš Collin, *Listy filologické* CIII, 1980, č. 2, s. 82–93, zvl. s. 82.

⁵⁵ Jan Sturm (1507–1560) byl Štrasburským rektorem a humanistou. Srov. Pavel Waisser, *Renesanční figurální sgrafito na průčelích moravských městských domů* (dizertační práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2011, s. 35.

⁵⁶ Pro výuku jsou zásadní díla Ciceronova, který ve své obsáhlé tvorbě psané vzorovou latinou postihuje vizuální obrazy a různé premisy, které následně vstupovaly i do divadelního prostředí. Srov. Waisser (pozn. 55), s. 36.

⁵⁷ Helena Businská, *Matouš Collinus. Verše (edice polabští básníci)*, Pardubice 2016, [s. 9], nepag.

Kollin.⁵⁸ Roku 1534 se zapsal na wittenberskou univerzitu, sporadicky se ve Wittenberku objevoval už od počátku třicátých let působil již od začátku třicátých let.⁵⁹ Patřil tedy mezi žáky Fillipa Melanchtona, u kterého následně i promoval roku 1540.⁶⁰ S doporučením od Melanchtona se ucházel o profesuru na Karlově univerzitě. Mezi lety 1540–1541 už působil jako soukromý vychovatel. Nadace Jana France z Královské Hory mu umožnila na pražské univerzitě od roku 1541 vyučovat řečtinu a později i latinu.⁶¹ Byl prvním profesorem klasické řečtiny na Univerzitě Karlově. Ferdinand I. mu přidělil stálý plat 45 grošů a zajistil mu ubytování na Karlově koleji.

Kollin ale začal být trnem v oku jezuitů hlavně pro své kontakty s Filipem Melanchtonem nebo Kašparem z Nydbrucka, s nímž spolupracoval na textu o evropských církevních dějinách. Konec vlády Ferdinanda I. Tak nebyl pro Matouše Kollina příznivý, jeho proluterská konfesijní orientace ho dostala do konfliktů se starokališnickými pražskými faráři a některými profesory pražské utrakvistické univerzity. V důsledku toho v dubnu 1558 přišel o příjmy z Francovy nadace a na příkaz Ferdinanda I. byl vyloučen z postu lektora na Karlově univerzitě.⁶² Matouš Kollin zemřel v Praze 4. června 1566 ve věku padesíti let raněn mrtvicí. Následující den byl pohřben v Betlémské kapli.

Zanechal po sobě velké množství latinsky a česky psaných spisů. Jednalo se o slovníky, učebnice, teologické traktáty, zpěvníky a básnické sbírky.⁶³ Kollinovu památku nám připomíná v aule pražského Klementina osazená mramorová pamětní deska z roku 1567 s učencovou podobiznou s epitafním nápisem sepsaným na jeho počest původem řeckým humanistou Jacobem Palaeologem.⁶⁴

Dosavadní bádání o osobnosti Matouše Kollina z Chotěřiny, významném představiteli latinské větve českého humanismu, se věnovalo převážně jeho dílu a působení na utrakvistické univerzitě. Podstatně méně bylo napsáno o jeho soukromé škole. Soukromá škola Matouše Kollina byla jedno z nejvýznamnějších školských zařízení tohoto typu v pražských městech 16. století. Matouš Kollin začal působit jako soukromý vychovatel mezi lety 1540–1541. Nadace Jana France z Královské Hory mu umožnila na pražské univerzitě roku 1541 vyučovat řečtinu, později i latinu. Jan st. Hodějovský z Hodějova pomohl roku 1544 Kollinovi k založení

⁵⁸ Jan Baťa, *Matouš Collinus z Chotěřiny 1516–2016*, <https://www.mestokourim.cz/matous-collinus-z-choteriny-1516-2016/d-2511>, vyhledáno 16. 3. 2021.

⁵⁹ Holý, *Ve službách šlechty (pozn. 11)*, s. 210.

⁶⁰ Businská (pozn. 58), [s. 9].

⁶¹ Holý, *Cestou dějin (pozn. 11)*, s. 161.

⁶² Holý, *Ve službách šlechty (pozn. 11)*, s. 211.

⁶³ Baťa (pozn. 58).

⁶⁴ Hejnic – Martínek, *Rukověť II (pozn. 11)*, s. 104.

soukromé partikulární školy nedaleko Týnského chrámu. Vyučoval jak šlechtice, tak i potomky bohatších měšťanů, a to zřejmě nejen z Prahy. Na tradici, kterou v Praze založil Matouš Kollin, navázal o dvě dekády později např. Jiří Nicolas Brněnský o dvě dekády později.⁶⁵

Dosavadní bádání o osobnosti Matouše Kollina z Chotěřiny jeho literárnímu dílu a jeho působení na utrakvistické univerzitě. O jeho soukromé škole toho bylo napsáno málo.⁶⁶ Sídlem školy se stal roku 1548 dům zvaný Andělská zahrada (*hortus Angelicus*) v dnešní Jindřišské ulici č.p. 974/22.⁶⁷ Odkoupil jej od Jana Kryštofa, Volfa Děřicha a Jana Fridricha z Hardeku a Letovic. V budově sídlila škola až do roku 1566, kdy Matouš Kollin zemřel a nemovitost připadla jeho synovi Václavu Kollinovi. Jedná se o poslední pražskou zachovalou farní školu náležící ke kostelu sv. Jindřicha.

Dodnes se dochovala na původní budova školy s renesanční fasádou.⁶⁸ Půlkruhově zakončený vstupní portál obsahuje ve cviklech alianční erby Kapiborských a Svíčků z Ruperstorfu a vloženou dataci „ANNO DO 1588“. V nástavci se svělikem se nachází nápis: „*Marmoreum lapidem duo sic possare patroni: /Hac pariter rectum quisquis id esse probas: /W(enceslaus) K(apihorski) // Anno Do(mini) 1588 //Fide. Vide. Cvi //Virtvte Vince*“.⁶⁹ Mezi okny průčelí se fragmentárně dochovaly monochromní malované figury (mohlo se jednat i o silně zdegradovaná sgrafita setřená pozdějšími opravnými zásahy), ačkoliv portál nese odlišnou dataci, v případě maleb může jít hypoteticky o relikv výzdoby původní školy. Dle Jana Muka a Luboše Lancingera jde o sedm s personifikací ctností.⁷⁰

Malby (sgrafita) doplněné latinskými nápisy byly objeveny ve 20. letech 20. století. Nápisy se dodnes nedochovaly, ale čitelné pasáže byly přepsány. Datace je nejasná. Celistvě

⁶⁵ Holý, *Cestou dějin* (pozn. 11), s. 159–162.

⁶⁶ *Ibidem*, s. 159–184, zvl. s. 159–160.

⁶⁷ Historie farní školy sahá až do roku 1350, kdy byla založena společně s kostelem sv. Jindřicha. V 16. století byla ve špatném stavu a Růžena Batková se domnívá, že byla zbořena a pro novou stavbu školy se určil nový prostor mezi hřbitovem a farní zahradou v prostoru mezi farou a ulicí U Půjčovny. Dále se domnívá, že datum dokončení školy označuje nápis na mramorové desce nad portálem, tj. 1588. Farní archiv byl ztracen, a proto se další dvě století nedochovaly žádné písemné zmínky o škole. Roku 1761 kaplan Trnka ve farní pamětní knize konstatoval, že na všech vnějších omítkách byly nápisy a figurální malby silně porušeny stářím a deštěm. Všechny vnější omítky byly poškozeny deštěm. Ve válečných a meziválečných časech sloužila škola jako nouzové vyučovací zařízení a bydlení Karel Navrátil, *Paměti hlavního kostela farního, fary a školy sv. Jindřicha a sv. Kunhuty v Novém městě Pražském*, Praha 1869, s. 202. – Dobroslav Líbal, *Stavebně historický průzkum Prahy, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Nové město Jindřišská ulice čp. 974/II*, Praha 1974 (uloženo v NPÚ ÚOP v Praze, sg. 3057), s. 15. – Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy*, Praha 1998, s. 516–517.

⁶⁸ Detailní formální popis viz Jan Muk – Luboš Lancinger, *Stavebně historický průzkum Prahy, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Nové město Jindřišská ulice čp. 974/II, aktualizace elaborátu z roku 1972*, Praha 1992, s. 8–14 (uloženo v NPÚ ÚOP v Praze, sg. 6887).

⁶⁹ Vlček (pozn. 67), s. 517. – Zikmund Winter, *Český průmysl a obchod v 16. věku*, Praha 1916, s. 467.

⁷⁰ Muk–Lancinger (pozn. 68), s. 23.

dochovaný nápis „*Hanc Rhetoricum turba perita vocat*“ by naznačoval, že alegorické figury znázorňovaly Svobodná umění, spíše než Ctnosti. Roku 1974 byla budova navrhnutá k demolici, k čemuž nakonec nebylo přistoupeno.⁷¹

Mezi personifikacemi Svobodných umění prezentovaných na fasádě Kollinovy školy byla i Gramatika, a právě učebnice gramatiky patří ke Kollinovým stěžejním edicím. Mladším žákům sloužil gramatický slabikář *Elementarius libellus in lingua Latina et Boheimica pro novellis scholasticis* (Knižka začátků v jazyku latinském a českém pro nové žáčky) z roku 1550, dále jmenujme *Dequatuor partibus grammatices* či *Donati Methodus de etymologia partium orationis cum interpretatione Boiemica*, obojí z roku 1564.⁷²

Matouš Kollin měl vedle své literární a básnické tvorby měl přesah i do oblasti divadla,⁷³ připisoval komentáře k hrám antických autorů, které hráli jeho žáci, psal také scénáře školních festivit. Dochovaly se nám zmínky o zpracování her jako komedie *Pharmio* (1544) od Terentia, *Miles gloriosus* neboli *Chlubivý voják* (1549) od Plauta. Z biblických her např. Lorchova hra *Jobus* nebo *O Josefovi Egypťském* od Crocuse.⁷⁴

Matouš Kollin osobně vyučoval nejvyšší ročníky a ve výuce mu nejčastěji pomáhali jeho vrstevníci nebo dokonce i spolužáci z Wittenbergu. Nejdůležitějším z nich byl soukromý šlechtický vychovatel a profesor pražské utrakvistické univerzity a jeho kolega ze studií ve Wittenbergu Jan Šetyngar (1516–1554).⁷⁵

Škola byla rozdělena na tři třídy, první nazývaná *infima* (*classis Alphabetariorum*) druhá *classis media* (*quae est Donatistarum*) a třetí *classis suprema*. V infimě probíhalo vyučování

⁷¹ Poslední opravy proběhly v 90. letech 20. století, kdy proběhl kompletní restaurátorský zásah na fasádě Vlček (pozn. 67), s. 517.

⁷² Holý, *Ve službách šlechty* (pozn. 11), s. 211. – Josef Kubálek – Josef Hendrich – František Šimek, *Naše slabikáře. Od nejstarší doby do konce století XVIII.*, Praha 1929, s. 63.

⁷³ Dalším propagátorem na univerzitě byl Šebestián Měděný, který byl stejně jako Kollinus absolventem vitenberské univerzity a rektorem pražské univerzity v letech 1551–1553. Srov. František Černý, *Dějiny českého divadla I. Od počátků do sklonku osmnáctého století*, Praha 1968, s. 102.

⁷⁴ Alena Jakubcová (ed.), *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století. Osobnosti a díla*, Praha 2007, s. 117–118. – Ferdinand Menčík, *Matouš Kolín z Chotěřiny*, *Časopis Národního muzea* LVIII, Praha 1884, s. 208–221.

⁷⁵ Pocházel z Hvozd'an u Blatné, před odchodem do ciziny studoval v Praze spolu s Matoušem Kollinem, Vitem Trajanem a Janem Orpheem. Ve Vitenberku studoval od roku 1533, zde se seznámil s řečtinou, kterou pak společně s Kollinem přinesl do českého prostředí. Roku 1526 byl v Praze povýšen na bakaláře. V Praze učil Bohuslava syna Jana st. Hodějovského z Hodějova v jehož básnické skupině působil od roku 1541. Ve stejné době začal působit, jako profesor na pražské univerzitě, kde přednášel latinskou poezii (např. Vergiliovu Aeneidu). Současně pokračoval v soukromé výuce šlechticů a pomáhal Kollinovi v jeho soukromé škole. Odchodem z pražské univerzity do Hradce Králové zlepšil své společenské postavení. Jeho básnická činnost se zaměřovala především na lyrickou poezii a do předbělohorské doby byl jedním z našich nejlepších lyriků.

Hejnic – Martínek, *Rukověť V* (pozn. 13), s. 264–266. – Holý, *Ve službách šlechty* (pozn. 11), s. 304.

v latině, češtině případně němčině. Obsahem studia prvního ročníku bylo čtení, psaní a rozvoj křesťanské nauky, hudební výchova s křesťanskou tematikou.

V *classis media* probíhala pokročilá výuka latinského jazyka, katechismu a aritmetiky.⁷⁶ Josef Hejnic interpretoval Kollinovo označení *Catechismus minor* v návaznosti na malý katechismus Martina Luthera.⁷⁷ K výuce byly využívány antičtí, středověcí i současní autoři. K výuce středního ročníku se užívaly texty jako *Colloquia* od Juana Luise Vivese (1492–1540), *Catonis disticha* nebo gramatika Aelia Donata, kterou sám překládal roku 1564 Matouš Kollin.⁷⁸

Ve třetí nejvyšší *classis suprema* pokračovala výuka latiny a základy řečtiny. V tomto ročníku přednášel Kollin texty Erasma Rotterdamského, Vergiliovu Aeneidu, Ovidiovy Proměny, Ciceronovy moralistní spisy, Plautovy komedie, Terentia nebo teze Filipa Melanchtona. Výukový program zahrnoval i studium aritmetiky, dialektiky a latinského cisiojanu. Často byly pro výuku používány novodobé didaktické texty, které stavěly proti sobě vizuální starověká a biblická exempla. Vedle zvládnutí latiny a řečtiny se čeští žáci národnosti učili němčině a německé češtině. Dokonce pod záminkou trestu bylo zakázáno mluvit ve svém rodném jazyce.⁷⁹ Škola měla nadkonfesijní charakter. Sám Kollinus byl protestant, ale mezi žáky byli i příslušníci tradičně katolických rodin. Hlavní podporovatelé školy, Jana st. Hodějovský z Hodějova a Floriana Gryspeka z Gryspachu se oficiálně také hlásili ke katolickému vyznání.⁸⁰

Není jisté, zda škola po smrti jejího zakladatele roku 1566 zanikla. Prostory Andělské zahrady v Jindřišské ulici připadly jeho synovi Václavu Kollinovi. Jednou z variant je, že prostory nadále nebylo vhodné využívat, proto škola zanikla, a odkaz kouřimského rodáka pokračoval prostřednictvím jeho žáka Jiřího Nicola Brněnského. Ten si ve stejném roce zřídil soukromou partikulární školu v domě U Toulu na Starém Městě pražském na rohu Liliové a Karlovy ulice.⁸¹ Další neznámou je, zda Nicolaus Brněnský převzal tehdejší Kollinovo žactvo. Pro kontextuální představu o okruhu literátů, kteří se kolem původní Jindřišské školy

⁷⁶ Holý, *Ve službách šlechty* (pozn. 11), s. 165

⁷⁷ Hejnic (pozn. 14), s. 370.

⁷⁸ Holý, *Cestou dějin* (pozn. 11), s. 166.

⁷⁹ *Ibidem*, s. 168. 2007

⁸⁰ *Ibidem*, s. 168–169.

⁸¹ Pro tento účel pořídil Tomáš Mitis český překlad Erasmova spisu *De civitate morum* a doplněný Collinův *Elementarius libellus*. Viz Holý, *Cestou dějin* (pozn. 11), s. 170

pohybovali,⁸² alespoň výčtově zmiňme jména jako Petr Kodícil (Codicillus, Kodycillus) z Tulechova (1533–1589),⁸³ Tomáš Mitis (Tichý) z Limuz (1523–1591),⁸⁴ Pavel Pressius (Přáza, Przaza) (1586–1586),⁸⁵ Prokop Lupáč (1535–1587)⁸⁶, Jan Orfeus (Orphaeus, Orpheus)

⁸² Storchová, *Paupertate* (pozn. 12), s. 120. Konkrétní jména Kollinových studentů a pokračovatelů zmiňuje Hejnic a Martínek. Hejnic – Martínek, *Rukověť I*, (pozn. 13) s. 417–418.

⁸³ Vystudoval klasické jazyky u Matouše Kollina, zajímal se ovšem i o hvězdářství a jeho studium pokračovalo ve Vídni. Po návratu zpět do Prahy roku 1551 spolupracoval s Kollinem v jeho škole v Andělské zahradě. V této době přišel impulz od Kašpara z Nydbrucku, aby Petr Kodícil přeložil do latiny Husova kázání. Od roku 1553 působil jako rektor žatecké školy, kde až do roku 1555 pracoval. Díky podpoře Jana st. Hodějovského z Hodějova odjel do Wittenbergu, kde pod vlivem Filipa Melanchtona pokračoval v Husových překladech. Překlady sám Petr Kodícil zničil, když se k němu dostala zpráva, že na nich pracuje Montana v Norimberku. Po návratu do Prahy (1558) spravoval Jindřišskou školu. Od roku 1561 působil jako profesor Pražské akademie, kde vyučoval mezi lety 1583–1587 a zastával funkci probošta koleje Nationis. Kodícil dopomohl rozvoji partikulárních škol i univerzitního prostředí, vrcholem byl rok 1586, kdy vyšel školní řád. Kodícil byl uznáván zejména svůj přínos v oblasti astronomie a matematiky. Holý, *Ve službách šlechty* (pozn. 11), s. 209.

⁸⁴ Narodil se v roce 1523 v Nymburce, kde v místní vyhlášené latinské škole dostal základy klasického vzdělání, ve studiích pokračoval v Žatci, následně byl na pražské univerzitě žákem Matouše Kollina. 1546 získal titul bakaláře a 1552 magistra. Matouš Kollin seznámil Tomáše Mitise s Janem st. Hodějovským z Hodějova a ten se následně stal jeho hlavním podporovatelem. V 50. letech 16. století vyučoval Mitis na škole v Českém Brodě. Snažil se prohloubit své znalosti a neúspěšně usiloval o vyslání do Padovy. Skrze Kryštofa Nydbrucka se roku 1555 marně snažil dostat profesorské místo na pražské univerzitě. Na začátku roku 1556 otevřel soukromou školu. Za podpory Jana st. Hodějovského se podílel se jako redaktor sbírky *Farragines poematum* (1561 a 1562), následně pokračoval v ediční a vydavatelské činnosti. Roku 1571 došlo na příkaz krále Maxmiliána k zapečetění jeho skladu na pražské univerzitě. Udržoval korespondenční styky s českými i zahraničními literáty, za všechny jmenujme Jan Balbína z Vorličné, David Krynyt z Hlavačova, Jiří Handsch nebo dokonce Filipa Melanchtona. Hejnic – Martínek, *Rukověť III* (pozn. 13), s. 339–340.

⁸⁵ Pocházel z Kouřimi, stejně jako Matouš Kollin, na jehož pražské škole posléze studoval, následně se za vzděláním vypravil do Annabergu a od roku 1562 pokračoval ve Wittenbergu (latinu, řečtinu a hebrejštinu). Zde dosáhl magisterského titulu a ve stejném roce vydal oslavnou báseň *Elegia gratulatoria*. Po návratu do Čech působil na pražské univerzitě. Mezi lety 1569 až 1570 mu byl svěřen rektorát latinské školy v Lounech. Pokračoval ve výuce hebrejštiny na pražské univerzitě a 1571 byl jmenován proboštem a správcem Karlovy koleje. V této době Pressius podnikl také cestu do Vídně za účelem studia a získání doktorátu z teologie. Po návratu do Prahy se podílel na sestavení české konfese v roce 1575. Od tohoto roku působil i jako děkan filozofické fakulty v Praze. Pressiovi je připisováno autorství trojjazyčného Vokabuláře. Hejnic – Martínek, *Rukověť IV* (pozn. 12), s. 240–241. – Holý, *Ve službách šlechty* (pozn. 11), s. 262.

⁸⁶ Narodil se na Starém Městě v Praze, studoval u Jana Balbína, Matěje Dvorského, a hlavně Matouše Kollina. Roku 1561 byl jmenován rektorem Nymburské školy. Jeho básně kolovaly mezi Kollinem a Hodějovským. Od roku 1564 byl profesorem na pražské akademii a od roku 1566 děkanem. Lupáč spolupracoval nejčastěji s Petrem Kodícilem, Tomášem Mitisem a Davidem Krynytem z Hlavačova. Ibidem, s. 220.

z Chotěřiny (1515–1542),⁸⁷ Šimon Ennius (Konvos) z Fenixfeldu (1520–1561),⁸⁸ Jiří Vavrouš (Vabruschius, Vavroušovský, Vavruš) z Limuz (1531–1565),⁸⁹ Martin Hanno (1526–1550).⁹⁰

4.2 Humanistický okruh kolem Jana st. Hodějovského z Hodějova a „příbytek Múz“ na

Dalším významnou postavou, která ovlivnila naše prostředí byl po Filipu Melanctonovi mecenáš umění *Jan st. Hodějovský z Hodějova a na Řepici* (1496–1566), představoval typického vzdělaného humanistu, současně byl šlechticem a rytířem. S jeho jménem se spojuje činnost nejvýznamnější humanistické literární skupiny, často označované jako jeho „*Družina*“ nebo „*Parnas*“.

Jan st. Hodějovský kolem poloviny 16. století podporoval kolem stovky literátů. Není doloženo, že by se členové této skupiny pravidelně stýkali, jako tomu bylo například u skupiny kolem Floriana Gryspeka z Gryspachu na zámku Nelahozeves.⁹¹

Mecenát Jana st. Hodějovského byl založený na pravidelné podpoře, nikoli na jednorázovém příspěvku. Často se jednalo i o právní pomoc, kterou mecenáš zajišťoval. Součástí mecenátu a výměny podpory za díla byly i materiální dary jako například jídlo. Často zajišťoval svým básníkům i zaměstnání nebo institucionální podporu. Hodějovský uplatňoval

⁸⁷ Pocházel z Žatce, kde následně i studoval na latinské škole, poté pokračoval na pražské utrakvistické univerzitě u Matouše Kollina. Navštěvoval u něj přednášky řečtiny. Později vyučoval syna Jana Popela z Lobkovic na Zbiroze. Byl členem literární družiny Jana st. Hodějovského z Hodějova, díky němuž byl 1542 nobilitován s přízviskem z Chotěřiny. Ve stejném roce se stal profesorem na pražské univerzitě. Jeho tvorba odrážela jeho skromnou osobnost. Patřil mezi nadané básníky skupiny. Většinu jeho spisů shromáždil jeho bratr Vít Trainus. Básně se dochovaly i ve sbornících Jana st. Hodějovského. Hejnic–Martínek, *Rukověť IV* (pozn. 13), s. 74. – Holý, *Ve službách šlechty* (pozn. 11), s. 248–249.

⁸⁸ Pocházel z Klatov, ale zprvu studoval v Litoměřicích u Mikuláše Austina. Když roku 1547 nastupoval do Rečkovy koleje, byl v kontaktu s Matoušem Kollinem, a dokonce mu vypomáhal jako pedagog v jeho soukromé škole. Matouš Kollin Šimona Ennia seznámil s Janem st. Hodějovským z Hodějova. Působil střídavě jak v Čechách, tak i na Moravě. Do roku 1551 pobýval ve Vídni, kde byl v kontaktu s předními profesory. Ennio napsal vlastní autobiografii, vydal svůj životopis a přeložil listy Eneáše Silvia Piccolominiho. Mezi jeho díla patří básnický popis Olomouce *Breve encomium Olomucii* nebo překlad *Kroniky a životopis sepsání najvrchnějších biskupuov římských, jináč papežuov* Roberta Barnese. Hejnic–Martínek, *Rukověť II* (pozn. 13), s. 103–104.

⁸⁹ Pocházel z Hradce Králové, vystudoval ve svatojindřichské škole v Praze u Matouše Kollina. Mezi lety 1551–1553 byl Kollinovým kolegou a na začátku roku 1553 vyučoval na pražské utrakvistické univerzitě, následně převzal výuku v Novém Bydžově po Petru Kodícilovi. Vyučoval bratry Hynka a Jindřicha z rodu Brtnických z Valdštejna. Díky Janu st. Hodějovskému z Hodějova dosáhl nobilitace. Mimo jiné připravoval převoz posmrtného těla Ferdinanda I. Habsburského do Prahy. Jeho básnické dílo je obsaženo v souborech *Farragines poematum I–IV* věnovaných Janu st. Hodějovskému z Hodějova. Holý, *Ve službách šlechty* (pozn. 11), s. 321.

⁹⁰ Narodil se v Hradci Králové a v letech 1545–1548 vystudoval Kollinovu školu, kde následně i působil. Současně byl členem básnické skupiny Jana st. Hodějovského z Hodějova. Na Kollinovu radu se nechal roku 1549 na univerzitu ve Wittenbergu, kde o rok později promoval. Měl v plánu se ucházet o místo na pražské akademii, ale předčasně zemřel ve Wittenbergu roku 1550.

Hejnic–Martínek, *Rukověť II* (pozn. 13), s. 261–262.

⁹¹ Storchová, *Paupertate* (pozn. 12), s. 110–111.

ve svém literárním okruhu upravený model wittenberského básnictví. Jeho mecenát pomohl vzniku řady individuálních i kolektivních děl. Za jeho podpory a k jeho oslavě byl vydán například čtyřsvazkový sborník *Farragines poematum* příležitostných básní. Jednalo se o hlavní projekt jeho korespondentů o čtyřech svazcích datovaných do let 1561–1562, která obsahují výběr básní adresovaných Hodějovskému.⁹² Citujme kupříkladu pasáž parafráze jedné z latinských básní Prokopa Luptáče oslavující Hodějovského řepickou rezidenci (přebásnil Kamil Bednář):

„[...] *A zvolna prastarý hrad Řepici jsem obcházel,*

tvé sídlo dobré, milovaný Jene.

Hradby a věže zřel jsem, příkop, jený tam zel

Pod pyšnou stavbou, která nad krajem se klene.

Pole a rybníky, i louky, pupence, rašící na větvích,

Vše radovat se zdálo nad tvou vládou.

A na blažený příbytek jsem vzpomněl Múz, ten plný hlídek,

Střežících Phoebův útulek a sídlo Pieridek.“⁹³

Řepice se svou proslulou knihovnou se krátce po polovině 16. století spolu s Gryspekovou Nelahozevsí stala jedním ze středobodů latinského humanismu v Čechách. Do básnické skupiny Jana st. Hodějovského patřili mim jiné Jan Šetyngar, Šebestián Aerichalcus Přeštický, Jan Banno, Pavel Vorličný, Jan Balbín z Vorličné a Jiří Handsch. Sám Jan st. Hodějovský z Hodějova pravděpodobně také psal básně, ale ty se nedochovaly,⁹⁴ stejně tak jako řepická tvrz, z jejichž opulentních dekorací se dochoval jen sloupy s dřikem pokrytým listovým rastrem a integrovaným rustikálním maskaronem z narůžovělého krystalického vápence.⁹⁵

⁹² Tyto svazky redigoval Tomáš Mitis, Matouš Kollin z Chotěřiny (vyjma nich i humanistický lékař Georg Handsch), Storchová, *Řád přírody* (pozn. 12), s. 166.

⁹³ Kamil Bednář – Věra Studená, *Med a hořec, Parafráze latinské poezie XVI. Století v Čechách*, Praha 1942, s. 40.

⁹⁴ Flegl (pozn. 1), s. 184.

⁹⁵ Sloup byl druhotně využit v rámci romantické parkové úpravy Rennerových sadů ve Strakonících. Dnes se nachází v zámecké galerii ve Strakonících. Patka sloupu je zachována v soukromém objektu čp. 9 v Řepici. Přestavba řepické tvrze proběhla v letech 1552–1556 za Jana Hodějovského z Hodějova. Josef Jireček (ed.), *Z dějin Rodiny Hodějovské, Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice* 13, 1883, č. 11, s. 973–986.

Hodějovský finančně podporoval i soukromou školu Matouše Kollina,⁹⁶ stejně jako Florian Gyspek, jemuž Matouš Kollin z Chotěřiny dedikoval několik svých děl.⁹⁷ Je zřejmé jejich „básnické družiny“ se vzájemně prolínaly. A i oba šlechtice pojilo přátelství. Báseň opěvující Gyspekovy rezidence bohužel dosud nebyla dohledána.

⁹⁶ Storchová, *Paupertate* (pozn. 12), s. 112–125. – Ostatně přídomek z Chotěřiny má Kollin právě od Hodějovského (na počest rodiště Hodějovského Kotýřiny v jižních Čechách)

⁹⁷ Racek, *Zapomenutý velmož* (pozn. 8), s. 24.

5 Vizuální kulisy gryspekovských majetků – vybrané výtvarné koncepty

5.1 Rytířský sál – Síň slávy či Elysejská pole?

Panství Nelahozeves Florian Gryspek získal roku 1544,⁹⁸ ale výstavba zámku začala až v 50. letech 16. století (viz neúplný letopočet na bráně severozápadního bastionu), zápis v urbáři z roku 1558 zmiňuje lámání kamene na stavu a pálení cihel.⁹⁹ Za života Floriana Gryspeka bylo zhruba dokončeno severní a západní křídlo, významnější bylo severní shromažďoval své sbírky vlámských mistrů, založil zde velikou knihovnu, klenotnici a galerii. Autorství projektu je dosud nevyjasněné, předpokládá se, že se na stavbě vystřídali minimálně tři hlavní architekti, v první fázi, kdy vznikl u Rytířský sál se nejčastěji uvádí „okruh“ Bonifáce Wohlmuta,¹⁰⁰ jasně vypovídající prameny k výstavbě zámku se nedochovaly, nebo dosud nebyly nalezeny.

Rytířský sál, který je nazýván „*Rájem*“ už v prvním nelahozevském inventáři z roku 1631.¹⁰¹ Jde o centrální místnost se štukovými a malovanými figurálními dekoracemi v klenbě a v lunetách. Iluzivní architektonickou výmalbou byl původně dekorován celý sál, dochovaly se jen fragmenty iónských malovaných pilastrů rámujičích niky mělké vysoké niky třech stěn a vlašský krb. Ty jsou však také v místech portálů přerušeny, původní přístup byl tedy zřejmě točitým schodištěm v nároží severovýchodního bastionu, kde je prostor situován.

Předpokládá se, že byla tato rohová centrální místnost prostorem, kde se scházela Gryspekova humanistická „sodalita“. Prostor je jediným intaktním interiérem, který se z Florianovy doby zachoval (s evidentními adaptacemi realizovanými Florianovým synem Blažejem – viz vstupy do sálu),¹⁰² nepochybně měl v rámci rezidence specifický význam. Datování výzdoby by mohlo konvenovat s letopočtem 1564 na dřevěných dveřích, které byly součástí severního křídla (dnes se již na zámku nevyskytují) Počínaje Suchomelem se badatelé shodují na evidentní návaznosti výzdoby stropu na realizaci štukatur přízemí letohrádku Hvězda, realizovaných skupinou štukatérů působících předtím v letohrádku Hvězda.¹⁰³ Za

⁹⁸ Gryspek k němu přišel po poněkud komplikovaném vyjednávání Ferdinanda I. s pražskou kapitulou. Král, který Florianu Gryspekovi dlužil peníze, se rozhodl vyplatit jej panstvím, které kapitule odebral a věnoval šlechtici. Flegl, (pozn. 54), s. 83–84.

⁹⁹ Fischerová – Mošťák, (pozn. 34), s. 31.

¹⁰⁰ Muchka–Purš–Dobalová (pozn. 114), s. 81. Jarmila Krčálová, Ke genezi štukové výzdoby letohrádku Hvězda, *Umění XXI*, 1973, s. 407–417.

¹⁰¹ Fischerová – Mošťák, (pozn. 34), s. 36.

¹⁰² Mezi formálně sjednocenými suprefenestrami přilehlých prostor a místností propojených s arkádovou lodžii se vyskytuje i jedna s erbem Bubnů z Litic.

¹⁰³ Suchomel (pozn. 29), s. 44–49. – Muchka – Purš – Dobalová (pozn. 31.), s. 352–356. – Chlíbec (pozn. 30) s. 118–121.

hlavní osobnost dílny je dosud považován Antonio Brocco st., který měl přijít do Prahy přišel z Drážďan, kde je doložen v pramenech. I mezi dalšími štukovými komplexními díly existují zřejmé formální a kompoziční vazby. Ve službách arcivévody Ferdinanda Tyrolského měl Brocco opustit Prahu na sklonku 60. let 16. století. Na Ferdinandově zámku Ambras u Innsbrucku (Císařský pokoj / předpokoj a Španělský sál) a v Ingolstadtu (vstupní brána zámku) pak doznívá tvorba této dílny, co se týče štukatur all'antica.

Právě v Císařském předpokoji na Ambrasu se můžeme setkat s velmi příbuznými variacemi motivů římských vojenských ctností, zejména v motivech Mucia Scaevoly a Marca Curtia. Tyto postavy z Liviových *Ab urbe condita* sloužily jako exempla ctností a v případně Habsburků (či jiných významných rodů) se v nich odrážela i dynastická kontinuita.

Ve stropě Rytířského sálu v Nelahozevsi, sestavu doplňuje ještě Attilius Regulus (mučený v sudu pobytém hřeby). Další exemplum ctností zosobňuje lásku potomka k rodiči, uvězněný Cimon se v zájmu přežití nechává kojit svou dcerou Pero. Pro tento motiv je základním literárním zdrojem *Factorum ac dictorum memorabilium* Valeria Maxima, v 16. století je vizuální obraz běžněji přejímán z ekfrasis Plinia st. Volně je kompozice zřetelně inspirována freskou od Perina del Vaga v sále Caritá Romana ve vile Doriů v Janově (30. léta 16. století). Základ kompozice Attilia Regula zase hledejme v invenci Giulia Romana v sále Attilia Regula přiléhajícím „giardinu segrettu“ Palazza del Té v Mantově. A právě zde bychom mohli hledat i interpretační nuanci Rytířského sálu v Nelahozevsi. V Mantově jsou obrazy ctnostných vojáků z římských dějin doplněny čtyřmi kardinálními ctnostmi, obklopujícími průhled do nebeských výšin s olympskými božstvy. Čtyři „římská“ exempla ctností v Nelahozevsi jsou zase soustředěna kolem centrálního motivu s Aeneem vynášejícím Anchisa z hořící Tróje. Tento motiv je také středobodem celého konceptu výzdoby letohrádku Hvězda v Praze Liboci.¹⁰⁴ Ze soteriologického úhlu pohledu je Aeneovo putování aluzí na putování lidské duše. K pouti „směrem vzhůru“ napomáhají právě vnitřní ctnosti. Nelahozeveská štuková pole mohou právě některé ctnosti zastupovat (Caritá Romana – Lásky, Marcus Curtius – Statečnost, Mucius Scaevola – Trpělivost apod.).¹⁰⁵ Rovinu historických exemplů odrážejí i tři malované v mělkých nikách umístěné nadživotní postavy vojevůdců (jeden z nich dokonce s velitelskou holí) v antikizující zbroji na třech stěnách místnosti (čtvrtá je prolomena „serliánským“ krbem). Štíty, které přidržují jsou bohužel heraldicky nečitelné a grafické předlohy bohužel rovněž neexistují, celý koncept se vyznačuje specifickým autorským rukopisem. Mohlo by však jít

¹⁰⁴ Vlček (pozn. 20), s. 22–26.

¹⁰⁵ Dalo by se uvažovat o Melanchtonově nauce o ctnostech.

o zástupce antiky ze sestavy devíti hrdinů jako předobrazů křesťanského rytíře (Hektor Trojský, Julius Caesar, Alexandr Makedonský), jež se konstituovala od vrcholného středověku. Může jít také o současné vládce (Habsburky?) zakončující časovou rovinu „galerie osobností“.¹⁰⁶ [16]

Další portréty antických vládců jsou totiž v malířské podobě fragmentárně dochovány v polích lunetových výsečích místnosti. Je jich přesně dvanáct, přesně tudíž odpovídají dvanácti císařům (Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus, Domitianus) které v životopisech zpracoval Gaius Suetonius Tranquillius.¹⁰⁷ Dá se předpokládat, že i některou z raně novověkých edic tohoto díla měl Florian Gryspek ve své proslulé knihovně.¹⁰⁸ Známé evropské koncepty Císařských pokojů 16. století většinou nějakým způsobem korelují se Suetoniem jako literární předlohou (Palazzo Thiene ve Vicenze, Císařský pokoj na Ambrasu, Císařský pokoj zámku v Bučovicích apod.). Co se týče formální stránky, opět se nelahozeveský cyklus zdá být spíše autorským, což nabádá k úvahám o účasti Francesca Terzia, malíře původem z Bergama, který byl rovněž jedním z dvorních umělců Habsbursků a který rovněž jako Antonio Brocco st. pracoval pro arcivévodu Ferdinanda Tyrolského i na Ambrasu.¹⁰⁹

Ve cviklech lunet se císaři střídají s okřídlenými andělskými bytostmi. Celý koncept místnosti doprovázejí ještě čtyři malovaná pole doplňující štuky v centrálním „čtverci stropu“. Nejlépe dochované je pole s Bohem otcem a holubicí Duchu svatého (původně snad Nejsvětější Trojice), v dalším poli je jasně rozpoznatelný Mojžíš s deskami Desatera, ovšem kompozici doplňují ještě dvě postavy s portrétními rysy v oděvu 16. století, další přítomnostní portrét snad rozpoznáváme také v dalším, již hůře čitelném poli.

V Rytířském sále se prolínají křesťanské i pohanské roviny a různé časové roviny. V obecnosti by výzdobu klenby mohl zaštiťovat motiv Elysia – Elysejských polí, místa obývaného nesmrtelnými hrdiny, kde se mimo jiné podle Vergilia setkal Aenea se svým otce Anchisem.¹¹⁰ Hypotická by mohla být i souvislost s proslulými přednáškami Matouše Kollina

¹⁰⁶ Sdělení Pavla Waissera.

¹⁰⁷ Jako první zmiňuje již Olga Vaňková-Frejková v roce 1944, tehdy byly nápisové pásky ještě čitelné. Vaňková-Frejková (pozn. 19), s. 24.

¹⁰⁸ Při čtení Suetoniova života najdeme detailní popisy životů císařů. Srov. Gaius Suetonius Traquilinus, *Životopisy dvanácti císařů římských* (překlad Václav Kubelka), Praha 1923.

¹⁰⁹ Srov. Například s chiaroscurovými malbami paláce Granovských či ilustracemi Melantrichovy bible z roku 1570. Spolupráce Terzio – Brocco se uplatnila prokazatelně na Zpívající fontáně pražské Královské zahrady a Terzio je rovněž velmi pravděpodobným autorem nerealizovaného kresebného návrhu štukového stropu Staré sněmovny pražského hradu, který měly členit podobné festonové rámy s vloženými maskami jako štuky letohrádku Hvězda i Rytířského sálu zámku v Nelahozevsi.

¹¹⁰ Sdělení Pavla Waissera.

o Illiadě a Aeneidě, prolínajícími se s křesťanskou tematikou na bázi principu melanchtonových „loci communes“.¹¹¹

5.2 Sgrafita – alegorie, ctvosti, biblická exempla

Důležitou součástí koncepce výzdoby „gryspekovských“ rezidencí byly též exteriérové sgrafitové omítky. Vedle prostých forem plastické imitace rustiky a ornamentálních polí byla také figurální sgrafita, jejichž symbolické či narativní významy nám mohou prozrazovat střípky z myšlenkového světa objednavatelů. Figurální sgrafita původního hradčanského gryspekovského paláce byla s největší pravděpodobností prováděna Florianem Vlachem (ve vazbě na Giovanniho de Statio), který též v první polovině 50. let 16. století prokazatelně „rejšoval“ sgrafita ve štítech hradčanského paláce Rožmberků. Sgrafita „domu Rožmberků“¹¹² se nedochovala a z původní výzdoby Gryspekova paláce zbyla jen dvě nádvoří obrazová pole: medvěd s hlodavcem v tlamě a Jakobův žebřík.¹¹³

Motivy jsou kompoziční kopii grafických listů Virgila Solise, jak prokázala již Milada Lejsková-Matyášová.¹¹⁴ Z jejich adjustace lze téměř s jistotou vyvodit příbuznost se sgrafity první etapy výstavby zámku v Nelahozevsi. Jednotlivá dochovaná figurální i ornamentální pole fasád severního křídla s přilehlými rizality jsou samostatně rámována jednoduchými lištami a řazena vedle sebe (komplexní sgrafitovou výzdobu měla ještě v polovině 19. století i severní fasáda západního křídla). Kompozice odpovídají grafickým předlohám, které vesměs pocházejí opět z produkce rytce Virgila Solise, jehož grafiky byly jako vzory ve střední Evropě dominantní zhruba od poloviny 16. století do 60. let 16. století. Předlohy pro alegorický průvod Zimy a jednu z Pošetilých panen určil již v roce 1931 Vladimír Novotný,¹¹⁵ nově můžeme Solisovy grafiky kompozičně ztotožnit se sgrafitovými obrazy „ostatních“ Pošetilých panen, Pallas Athény (bohyně moudrosti), Diany (bohyně lovu), Fámy/Slávy (zřejmě ve vztahu k objednavateli) a Fortuny s plachtou (která je Gryspekovi nakloněna), Astronomie (zálibě vzdělavců).¹¹⁶ Provázaný narativní koncept fasády zámku v Nelahozevsi neobsahují, objevují

¹¹¹ Více viz Storchová, *Řád přírody* (pozn. 12), s. 141–155.

¹¹² Jarmila Krčálová, *Palác pánů z Rožmberka*, *Umění XXVIII*, 1970, s. 469–485.

¹¹³ V přízemní partii (mimoходом v prostorách současných panských záchodků) se v interiéru dochovala ještě „psanička“ prezentovaná analytickými sondami a také autentické klenby v prostorách současné recepce. Část fragmentů se dochovalo i na ohradní zdi při uličce ke Šternberskému paláci. Václav Nedvěd, *Stavebně historický průzkum Prahy, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Hradčanské náměstí č.p. 56/16*, Praha 1973, s. 169–171, (uloženo v NPÚ ÚOP v Praze, sg. N 11), Srov. Kropáček (pozn. 22.), s. 14.

¹¹⁴ Lejsková-Matyášová (pozn. 28), s. 102–106.

¹¹⁵ Novotný (pozn. 27), s. 55–57.

¹¹⁶ Viz obrazová příloha č. 24–31.

se další biblické motivy (Judita s hlavou Holofernovou, Adam a Eva, Jákob a Ezau, Batšeba v lázni),¹¹⁷ Herkules zápasící s Antaiem a další spíše dnes již nečitelné scény.

Jasná etapizace výstavby zámku v Nelahozevsi není dosud zcela objasněna, jednotlivé stavební fáze se prolínají, k velmi významným zásahům došlo po sňatku Florianova syna Blažeje s Ofkou z Bubna (1593/ post quem), což je na několika místech dokladováno erby. Na východním křídle bylo v Blažejově době nastavěno patro, našel se zde i letopočet 1614 ve sgrafitu. Blažej rezidenci formálně zceloval (výměna ostění oken aj.) a sgrafita využil jen v rámci celkového kontextu. Tento fakt vedl v minulosti k zavedení mylnému datování figurální sgrafitové výzdoby do 90. let 16. století.

V Kaceřově se bohužel dochovala jen psaníčková sgrafita exteriérového pláště, figurální sgrafita volné fasády nádvoří se nedochovala, opět mohla být dílem Floriana Vlacha. Unikátní ornamentální „sgrafito“ se ale nachází v interiéru. V přízemí nejzápadnější místnosti, která dříve sloužila, jako kuchyně se dochoval krb, který byl kromě bohaté štukové výzdoby ornamentálně lemován pásem meandrů a perlovců, které byly zhotoveny technikou sgrafita. Kombinování štukové a sgrafitové techniky je na našem území v tomto období celkem ojedinělé.¹¹⁸ Kvalita a styl práce odkazuje na práci vlašských kolonií působících v té době na českém území. Tak je to i popsáno v kaceřovském urbáři 1558.¹¹⁹

Jak již bylo naznačeno, celistvěji se dochovaly jen sgrafitové fasády severního křídla nelahozeveského zámku (i přes destrukci restaurátorskými zásahy, počínaje známými experimenty s fluáty Jindřicha Čapka na počátku 20. století). Z daného kontextu lze soudit, že nešlo o ucelený ikonografický program s narativním podtextem. Jednotlivá biblická, mytologická a další alegorická exempla měla spíše sloužit jako mnemotické symboly, jejichž prolínající se významy mohly být srozumitelné například právě humanistickým učencům, kteří se na zámku v Nelahozevsi scházeli. Sgrafita jsou bohužel jedním z mála reliktní původní gryspekovské vizuální kultury zahrnující výtvarné realizace, divadlo i literární vizuální obrazy.

5.3 Gryspekovská pohřební kaple s epitafním oltářem – rodová memorie

Gryspekovská pohřební kaple je centrální architekturou na přibližně čtvercovém půdoryse a je přiložená k chóru hlavního kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích. Obdobné formální

¹¹⁷ Podle Marcantonía Raimondio transformovaného Virgilem Solisem.

¹¹⁸ Fiřt – Gája (pozn. 25.), s. 35–37.

¹¹⁹ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, 13. díl, *Plzeňsko a Loketsko*, Praha 1905, s. 116., Srov. Jan Muk – Luboš Lancinger (pozn. 68), s. 9.

řešení sledujeme zhruba ve stejné době u pohřební kaple Pavlovských z Pavlovic u olomouckého dómu.

Od poloviny 16. století vznikaly pohřební kaple nebo mauzolea umístěná v blízkosti rodového sídla jako součást kostela nebo přímo v zástavbě nově vzniklého sídla. Florian Gryspek z Gryspachu roku 1538 vykoupil statek Kaceřov od Viléma Podmokelského z Prostiboře, ke kterému patřily i přilehlé obce včetně poloviny Kralovic. Vzhledem ke své zálibě skupování nemovitostí ze zadlužených panství vykoupil od cisterciáckého kláštera v Plasích roku 1543 zbytek Kralovic. Florian Gryspek se roku 1547 zasloužil o povýšení privilegií Kralovic.

Kaple vznikla v druhé etapě přestavby kostela, a to mezi lety 1575–1581 přistavěním.¹²⁰ Strop kaple je tvořen neckovou klenbou s rohovými výsečemi. „Žebra klenby svým postavením vytvářejí obrazec dvou do sebe vložených čtvercových polí.¹²¹ Čtvercová pole jsou zdobená christologickým a mariánským cyklem. V centrálním „průhledu“ je namalováno Boží oko.¹²² Velmi podobný je dekorativní vzorec klenby Rytířského sálu Gryspekovy nelahozevské rezidence (Wohlmütův okruh)

V mauzoleu se nacházející epitaf Floriana Gryspeka a jeho ženy Rosiny nechali vyhotovit potomci v roce 1593.¹²³ Učinili tak podle přání otce. Jedná se o jednu z mála dochovaných movitých památek z jeho doby a neobvykle povedené bohatě zdobené řezbářské dílo. Epitaf podrobně v popisnosti analyzovaly Irena Bukačová Roma Griessenbeck.¹²⁴ Dnešní podoba je odrazem pěti restaurátorských zásahů.¹²⁵

Vzestup epitafní kultury přichází se začátkem 16. století, její zlatou éru můžeme datovat do období 1550–1650. Nejpoužívanější formou je tzv. *Bildepitah* neboli obrazový epitaf. Nejčastěji jde o tři části epitafního díla, první je tvořena vyobrazením nebožtíků, pro které je epitaf zhotoven, a jejich příbuzných. Další částí je nápis se jménem zemřelého nebo oslavné náboženské a humanistické texty. Třetím segmentem je obrazová scéna s náboženskou

¹²⁰ Veronika Lorencová, *Renesanční přestavba kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2014, s. 28.

¹²¹ Buňková (pozn. 35), s. 39.

¹²² Ibidem.

¹²³ Fischerová – Mošťák, (pozn. 34), s. 29.

¹²⁴ Irena Bukačová, Epitaf Gryspeků, in: Fák (pozn. 5), s. 62–69– Griessenbeck von Griessenbach (pozn. 10), s. 111–115.

¹²⁵ Již roku 1849 Augustýn Hübner provedl první restaurátorský zásah na epitafu, druhý pak Josef Škorpil roku 1908. Stav epitafu tehdy označil jako havarijní (jedna část se dokonce zřítily). Škorpil spolupracoval s Františkem Petrem, který se do práce připojil po výběrovém řízení v roce roku 1914. V letech 1964–1965 restauroval památku Jan Horký. Poslední zásah proběhl roku 2012, byla čištěna střední deska (Renata Hronová). Viz <https://www.gryspek.cz/news/historie-restaurovani-epitafu-floriana-gryspeka/>, vyhledáno 27. 4. 2021.

tématikou. Tyto základní tři prvky tvoří jednotnou podobu epitafního náhrobního díla 16. století i přes materiální a formovou různorodost. Kombinace materiálů a technik se variuje.¹²⁶

Gryspekův epitaf je odrazem novověké společnosti a její vnímání smrti. Je členěn mohutným deskami s nápisy ve třech patrech. Ondřej Jakubec označuje epitaf Floriana Gryspeka a Rosiny Holzzelové jako příklad pokorného způsobu vyhotovení sepulkrální památky.¹²⁷ Ve vrchní části najdeme polychromované alianční erby manželů. Atypické je zobrazení výhradně „starých“ rodičů.¹²⁸ Střední část tvoří malovaná deska, uvnitř je iluzivním způsobem, v malovaném rámu adjustován „vložený“ obraz Nanebevstoupení Páně, u něho po stranách klečí donátoři. Takový obraz tedy musel reálně existovat a měl pro Rozinu a Floriana specifický význam. S optickou hříčkou vložení malovaného obrazu se v druhé polovině 16. století u nás setkáváme u Žerotínského epitafu (na zámku Opočno, 1575). Jde tak o vzácné pojetí. V desce je integrován i malovaný nápis s rodovým heslem, *Vince Malum Bono* (Dobro vítězí nad zlem).

Kompozice Nanebevstoupení Páně vycházející ze schématu slavného Raffaelova Proměnění Páně, který dokončil po jeho smrti Giulio Romano (1522). Kompozice Proměnění a Nanebevstoupení bývají formálně komplementární, totožný je horizontální předěl rozdělující vertikalizovaný obraz na dvě přibližně stejné poloviny. Vedle „analogického“ Krista obě díla spojuje i široká škála gest postav dolní partii.¹²⁹ U portrétů donátorů autor dobře zvládl individualizované portrétní pojetí, u Floriana porovnatelné s jeho portrétními medailemi.¹³⁰

5.4 „Imitatio Florianii“

Díky portrétním medailím vznikajícím při významných jubileích či událostech zmíněným v předchozí kapitole se dochovaly věrohodné memoriální portréty Floriana Gryspeka. První z ze série (1536) doplňuje na averzu jedno z Gryspekových osobních hesel: „INVIA VIRTUTI NULLA EST VIA“ (Pro ctnost není žádná cesta neschůdná), další osobní motto „IMPROBUS LABOR OMNIA VINCIT“ (Horlivá práce vše přemůže) se objevuje na pozdějších portrétních medailích, většinou Gryspekovým erbem na reverzu.¹³¹ Zajímavostí nejstarší mince je skupina

¹²⁶ Ondřej Jakubec, *Kde jest, ó smrti, osten tvůj? Renesanční epitafy v kultuře umírání a vzpomínání raného novověku*, Praha 2015, s. 105–107.

¹²⁷ *Ibidem*, s. 129.

¹²⁸ *Ibidem*, s. 129–130.

¹²⁹ Raffael Santi a Giulio Romano přicházejí v obraze Proměnění Páně (1518–1520) s tzv. manýristickým prototypem dynamiky a barevnosti ve scéně.

¹³⁰ Irena Bukačová, Epitaf Gryspeků, in: Fák (pozn. 5), s. 63–64.

¹³¹ Griessenbeck von Griessenbach (pozn. 10), s. 29.

válečníků v antikizující zbroji na reverzu, jde zřejmě o vyjádření „militia christi“ (křesťanského rytířství), konvenujícímu i s gralovickým epitafem, kde je na jedné z destiček zobrazen též obdobný válečník v antikizující zbroji. Na závěr připojme další portrét rytíře ducha, Floriana Gyspeka z Gyspeku, a to přímo na sgrafitové fasádě západního křídla zámku v Nelahozevsi.¹³²

¹³² Viz obr. 34.

6 Závěr

Desideratem této studie bylo přiblížit čtenáři myšlenkový svět Floriana Gryspeka z Gryspachu a humanistických literátů jeho okruhu vycházející ze struktur vzdělávacích systémů ovlivněných Filipem Melanchtonem a dalšími osobnostmi učeného světa první poloviny 16. století (přibližně). Hlubší sondy do života a díla Matouše Kollina a Jana st. Hodějovského z Hodějova snad naznačily „evropský“ rozměr těchto osobností a dostatečně doložily prolnutí s humanistickými aktivitami Floriana Gryspeka z Gryspachu. Kollinův didaktický systém se může odrážet v ikonografii výzdoby Rytířského sálu zámku v Nelahozevsi, dle obrazové analýzy už pak v menší míře ve figurální sgrafitové výzdobě fasád gyspekovských rezidencí. Dílčí nová zjištění tak byla učiněna ve sféře dohledávání grafických vzorů pro sgrafita. Podkapitola vztahující se k rodové gyspekovské hrobce jako místu paměti (*locus memoriae*) se snažila recipovat metodicky recentní literaturu, poukázala také na možné inspirační zdroje epitafního obrazu. Symbolicky završila gyspekovské pojednání, které se snažilo hledat nové cesty, v náznaku se vynořují například v básnických popisech řepické tvrze Jana st. Hodějovského z Hodějova. Oslavné básně na gyspekovské majetky na svoje znovuobjevení dosud čekají, snad tato práce vytyčila alespoň základní cestu hledání. Zajímavou nástavbou na závěr byla v uměnovědné literatuře dosud nereflektovaná identifikace celofigurového portrétu Floriana Gryspeka z Gryspachu v jednom ze sgrafitových obrazů zámku v Nelahozevsi.

Seznam použitých pramenů

Klára Fischerová – Pavel Mošťák, *Stavebně historický a architektonický průzkum zámek Nelahozeves*, Praha 1976 (uloženo v NPÚ ÚOP Středních Čech v Praze, sg. P 106).

Hejtmánek, *Restaurátorská zpráva škola sv. Jindřicha, čp. 974/II*, Praha 1996, inv. č. 7798 (uloženo v NPÚ ÚOP v Praze, sg. RZ 48 C).

Dobroslav Líbal, *Stavebně historický průzkum Prahy, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Nové město Jindřišská ulice čp. 974/II*, Praha 1974 (uloženo v NPÚ ÚOP v Praze, sg. 3057).

Jan Muk – Luboš Lancinger, *Stavebně historický průzkum zámku Kaceřov, Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů*, Praha 1969 (uloženo v NPÚ ÚOP v Plzni, sg. O 037-4-2094).

Jan Muk – Luboš Lancinger, *Stavebně historický průzkum Prahy, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Nové město Jindřišská ulice čp. 974/II, aktualizace elaborátu z roku 1972*, Praha 1992 (uloženo v NPÚ ÚOP v Praze, sg. 6887).

Václav Nedvěd, *Stavebně historický průzkum Prahy, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Hradčanské náměstí č.p. 56/16*, Praha 1973, s. 169–171 (uloženo v NPÚ ÚOP v Praze, sg. N 11).

Milada Vilímková, *Stavebně historický průzkum objektu 56/IV*, SÚRP MO, Praha 1973.

NA Praha, Registra, kniha 19, fol. 145v–146r, císař Ferdinand I. povoluje Floriánu Gryspekovi na jeho prosbu částku 300 kop grošů českých k přestavbě pusté tvrze, na níž nemůže být žádné bydlení.

NA Praha, Registra, kniha 27, fol. 64v, Ferdinand I. Floriánu Gryspekovi potvrzuje vlastnictví Kaceřova na čtyři generace, 1544.

NA Praha, Dodatky, inv. č. 2691, Spisy kláštera cisterciáků v Plasech, fasc. 1, č. 1–101, 1286–1778, kart. 38a, Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., popis zámku a jeho bezprostředního okolí v urbáři kaceřovského panství z roku 1558.

NA Praha, Registra, kniha 57, fol. 455r–456r, Florián Gryspek prodává císaři svůj dům na Hradčanech za 6000 tolarů. Protože jej přenechal za výhodnou cenu, povoluje mu císař na stavbu kaceřovského zámku dalších 1000 kop grošů.

NA Praha, Památkový úřad Vídeň, inv. č. 595, Kaceřov: zámek, 1873–1912, kart. 31, konzervátor Josef Škorpil popisuje pro okresní hejtmanství v Kralovicích dějiny kaceřovského zámku.

Seznam použité literatury

Gabriela Antošová, *Giovanni di Statio – italský stavitel v Plzni* (diplomní práce), Katedra historických věd FF ZČU, Plzeň 2017.

Jan Bažant, *Pražský Belvédér a severská renesance*, Praha 2006.

Oscar Gross Brockett, *Dějiny divadla*, přel. Milan Lukeš, Praha 2008.

Kamil Bednář – Věra Studená, *Med a hořec, Parafráze latinské poezie XVI. Století v Čechách*, Praha 1942, s. 40.

Jana Borková, *Královský úředník, hospodář a stavitel Florian Gryspek z Gryspachu* (diplomní práce), FF UJEP, Ústí nad Labem 1994.

Irena Bukačová, *Epitaf Gryspeků*, in: Jiří Fák (ed.), *Gryspekové a předbělohorská šlechta. Kralovice a poddanská města, Sborník příspěvků ze semináře konaného v Mariánské Týnici ve dnech 21.–23. května 1997*, Plzeň 1998, s. 62–69.

Irena Bukačová, *Kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích*, Kralovice 2010.

Klára Buňková, *Gryspekové a Kralovice. Kulturně-historická reflexe* (diplomní práce), Katedra historie FF ZČU, Plzeň 2020.

Helena Businská, *Matouš Collinus. Verše*, Pardubice 2016 (Edice polabští básníci).

Václav Bůžek, *Florian Gryspek z Gryspachu ve stavovské společnosti předbělohorských Čech*, in: Jiří Fák (ed.), *Gryspekové a předbělohorská šlechta. Kralovice a poddanská města, Sborník příspěvků ze semináře konaného v Mariánské Týnici ve dnech 21.–23. května 1997*, Plzeň 1998, s. 11–17.

František Černý, *Dějiny českého divadla I. Od počátků do sklonku osmnáctého století*, Praha 1968.

Jiří Dvorský – Eliška Fučíková (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění II/1–2. Od počátků renesance do závěru baroka*, Praha 1989.

Jan Dyk, *Rod rytířů Gryspků z Gryspachu v Čechách*, Kralovice 1909.

Jiří Fák (ed.), *Gryspekové a předbělohorská šlechta. Kralovice a poddanská města, Sborník příspěvků ze semináře konaného v Mariánské Týnici ve dnech 21.–23. května 1997*, Plzeň 1998.

Jan Fiřt – Robert Gája (edd.), Štuková plastická výzdoba krbů na zámku v Kaceřově, in: *Památky západních Čech VIII*, Plzeň 2021, s. 33–41.

Michal Flegl, K významu osobnosti Floriana Gryspeka v předbělohorských Čechách, *Středočeský sborník historický VIII*, 1973, č. 1, s. 181–187.

Michal Flegl, Florián Gryspek a Matouš Collin, *Listy filologické CIII*, 1980, č. 2, s. 82–93.

Olga Frejková, *Palladianismus v české renesanci*, Praha 1941.

Roma Griessenbeck von Griessenbach, *Florián Griespek z Griespachu na Kaceřově ve službách Koruny české*, Plzeň 2013.

Josef Hejnic, *Dva humanisté v roce 1547 (Jan Šetyngar a Bohuslav Hodějovský)*, Praha 1957 (Rozpravy československé akademie věd LXVII/7).

Josef Hejnic, Filip Melanchton, Matouš Collinus a počátky měšťanského humanismu v Čechách, *Listy filologické LXXXVII*, 1964, č. 2, s. 361–379.

Josef Hejnic – Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě I*, Praha 1966.

Josef Hejnic – Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě II*, Praha 1966.

Josef Hejnic – Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě III*, Praha 1969.

Josef Hejnic – Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě IV*, Praha 1973.

Josef Hejnic – Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě V*, Praha 1982.

Martin Holý, Soukromá škola Matouše Collína z Chotěřiny v Praze a její šlechtičtí žáci, in: Eva Semotanová (ed.), *Cestou dějin II. K poctě prof. PhDr. Svatavy Rakové, CSc.*, Praha 2007, s. 159–184.

Martin Holý, *Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility z českých zemí (1500–1620)*, Praha 2011.

Martin Holý, *Vzdělanostní mecenát v zemích České koruny (1500–1700)*, Praha 2016.

Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *Umění české reformace (1380–1620)*, Praha 2010.

Erich Hubala, Die Baukunst der mährischen Renaissance, in: Ferdinand Seibt (ed.), *Renaissance in Böhmen*, München 1985, s. 114–167.

Jan Chlíbec, *Italští sochaři v českých zemích v období renesance*, Praha 2011, s. 118–121.

Ondřej Jakubec, *Kde jest, ó smrti, osten tvůj? Renesanční epitafy v kultuře umírání a vzpomínání raného novověku*, Praha 2015.

Ondřej Jakubec – Pavel Waisser, Mauzoleum Zachariáše z Hradce na zámku v Telči a jeho výzdoba v kontextu renezančních zámeckých kaplí, *Opuscula historiae artium* LXIV, 2015, s. 8–10.

Alena Jakubcová (ed.), *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století. Osobnosti a díla*, Praha 2007.

Karel Jindřich, Průmyslová činnost na gryspekovských panstvích na Plzeňsku, in: Jiří Fák (ed.), *Gryspekové a předbělohorská šlechta. Kralovice a poddanská města, Sborník příspěvků ze semináře konaného v Mariánské Týnici ve dnech 21.–23. května 1997*, Plzeň 1998, s. 28–32.

Josef Jireček (ed.), Z dějin Rodiny Hodějovské, *Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice* 13, 1883, č. 11, s. 973–986.

Josef Jireček, *Jan Hodějovský z Hodějova, jeho rod i působení a latinští básníci tovaryšstva jeho*, Praha 1884.

Radka Junková, *Nástěnná výzdoba Rytířského sálu zámku Nelahozeves* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2010.

Jiří Just – Zdeněk R. Nešpor – Ondřej Matějka et al., *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, Praha 2009.

Václav Kočka, *Dějiny politického okresu Kralovického*, Kralovice 1930.

Petr Kolář, Nejvýznamnější donátor a mecenáš renesanční a humanistické kultury na Plzeňsku. 500 let od narození Floriana Gryspeka, *Minulostí západočeského kraje XLIV*, 2009, s. 35–73.

Jarmila Krčálová, Palác pánů z Rožmberka, *Umění XXVIII*, 1970, s. 469–485.

Jarmila Krčálová, Ke genezi štukové výzdoby letohrádku Hvězda, *Umění XXI*, 1973, s. 407–414.

Jarmila Krčálová, *Centrální stavby české renesance*, Praha 1976.

Jarmila Krčálová, Kostely české a moravské renesance. Příspěvek k jejich typologii, *Umění XXXI*, 1981, s. 1–37.

Jarmila Krčálová, Italské podněty v renesančním umění českých zemí, *Umění XXXIII*, 1985, s. 54–82.

Jarmila Krčálová, Renesanční architektura v Čechách a na Moravě, in: Jiří Dvorský – Taťána Petrasová – Helena Lorenzová et al. (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění II/1*, Praha 1989, s. 6–61.

Jarmila Krčálová, Renesanční nástěnná malba v Čechách a na Moravě, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění II/1*, Praha 1989, s. 62–104.

Jarmila Krčálová, Renesanční architektura v Čechách a na Moravě, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění II/1*, Praha 1989, s. 6–62.

Jiří Kropáček, Umění v Čechách po polovině 16. století. Úvaha o úloze dvorského okruhu, in: Jiří Fák (ed.), *Grypskové a předbělohorská šlechta. Kralovice a poddanská města, Sborník příspěvků ze semináře konaného v Mariánské Týnici ve dnech 21.–23. května 1997*, Plzeň 1998, s. 54–55.

Petr Kolář, Zámek Kaceřov v pramenech historické ikonografie, in: *Památky západních Čech VI–VII*, Plzeň 2017, s. 7–15.

Jiří Kropáček, *Arcibiskupský palác v Praze*, Praha 2003.

Josef Kubálek – Josef Hendrich – František Šimek, *Naše slabikáře. Od nejstarší doby do konce století XVIII.*, Praha 1929.

František Kubec, *Renesanční sgrafitová bosáž středních Čech*, Praha 1996.

Carl Laužil, Schloss Kacerov in Böhmen, *Mittheilungen der Kaiserl. Königl. Central-Comission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst – und Historischen Denkmale* 7, 1881, č. 1, s. 17–25.

Václav Ledvinka – Bohumír Mráz – Vít Vlnas, *Pražské paláce*, Praha 2000.

Veronika Lorencová, *Renesanční přestavba kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2014.

Milada Lejsková-Matyášová, Ohlas Solisových dřevorytů v českém renesančním malířství, in: *Umění věků. Sborník prací k 70. výročí prof. Cibulky*, Praha 1956, s. 87–104.

Milada Lejsková-Matyášová, Ještě k předlohám Virgila Solise, *Umění VII*, Praha 1959, s. 66–68.

Milada Lejsková-Matyášová, Figurální sgrafito Arcibiskupského paláce v Praze, *Staletí Praha* 2, 1966, s. 102–106.

Milada Lejsková-Matyášová, Grafická předloha a její význam při restaurování maleb a sgrafit, *Zprávy památkové péče XXXI*, 1971, s. 4–16.

Petr Maťa, *Svět české aristokracie 1500–1700*, Praha 2004.

Ferdinand Menčík, Matouš Kolín z Chotěřiny, *Časopis Národního muzea LVIII*, 1884, s. 208–221.

Ferdinand Menčík, *Dopisy M. Matouše Kollína z Chotěřiny a jeho přátel ke Kašparovi z Nydbrucka, tajnému radovi krále Maximiliána II.*, Praha 1914.

Ivan Prokop Muchka, *Architektura renesanční*, Praha 2001.

Ivan Prokop Muchka – Ivo Purš – Sylva Dobalová et al., *Hvězda. Arcivévoda Ferdinand Tyrolský a jeho letohrádek v evropském kontextu*, Praha 2014.

Karel Navrátil, *Paměti hlavního kostela farního, fary a školy sv. Jindřicha a sv. Kunhuty v Novém městě Pražském*, Praha 1869.

Milan Novobilský, Gotická věž tvrze na zámku v Kaceřově, in: *Dějiny staveb 2006*, Plzeň 2006, s. 85–93.

Vladimír Novotný, Poznámky o českém renesančním sgrafitu, *Památky archeologické* XXXVII, 1931, s. 37–58.

Jan Pelant, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, Praha 2013.

Pavel Pokorný, Znak Grypspeků a jeho reflexe, in: Jiří Fák (ed.), *Grypspekové a předbělohorská šlechta. Kralovice a poddanská města, Sborník příspěvků ze semináře konaného v Mariánské Týnici ve dnech 21.–23. května 1997*, Plzeň 1998, s. 25–27.

Pavel Preiss, *Italští umělci v Praze*, Praha 1986.

Jan Racek, Zapomenutý velmož Florian Grypspek z Gryspachu (Kariéra rytíře v době renesance), *Středočeský vlastivědný sborník XVIII*, 2000, s. 5–25.

Jan Racek, Florian Grypspek z Gryspachu – Pán a hospodář na Nelahozevsi, *Středočeský vlastivědný sborník XIX*, 2001, s. 5–17.

Jan Racek, Pád české větve rodu Grypspeků z Gryspachu, *Středočeský vlastivědný sborník XX*, 2002, s. 5–16.

Jan Racek, Stavebník Florian Grypspek z Gryspachu, *Středočeský vlastivědný sborník XXI*, 2003, s. 5–21.

Jan Racek, Zapomenutý velmož Florian Grypspek z Gryspachu a jeho rod I. Kariéra rytíře v době renesance, *Vlastivědný sborník Kralupska XXV*, 2018, č. 1–2, s. 4–39.

Kateřina Rosíková, *Jakub Popovický z Popovic a další studenti z českých zemí na univerzitě ve Wittenberku* (diplomní práce), Ústav archivnictví a pomocných věd historických FF JČU, České Budějovice 2019, s. 34–53.

Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2013.

Petr Rožmberský – Milan Novobilský, *Gotická tvrz a zámecká pevnost Kaceřov*, Plzeň 2007.

August Sedláček, *Hrady, zámky tvrze království českého VIII. Rakovnicko a Slánsko*, Praha 1891.

August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého XI. Prácheňsko*, Praha 1897.

August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII. Plzeňsko a Loketsko*, Praha 1905.

Lucie Storchová, *Paupertate styloque connecti, Utváření humanistické učenecké komunity v Českých zemích*, Praha 2011.

Lucie Storchová, *Řád přírody, řád společnosti, Adaptace melanchtonismu v českých zemích v polovině 16. století*, Dolní Břežany 2021.

Miloš Suchomel, Restaurování Štukových figurálních reliéfů v Nelahozevsi, *Zprávy památkové péče* XXVII, 1967, č. 2, s. 44–49.

Eva Šamánková, *Architektura české renesance*, Praha 1961.

Gaius Suetonius Traquilinus, *Životopisy dvanácti císařů římských*, přel. Václav Kubelka, Praha 1923.

Josef Unger, Pohřbívání v šestnáctém století, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* C 49, 2002, s. 43–45.

Kateřina Urbanová, *Zámek Kaceřov a jeho architektonické proměny* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2016.

Olga Vaňková-Frejková, *Zámek Nelahozeves*, Praha 1944.

Martina Višková, *Architektura zámku Nelahozeves* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2011.

Martina Višková, *Architektura renesančních a manýristických krbů v Čechách a Sebastiano Serlio* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2014.

Vladimír Vlasák – Eva Vlasáková, *Dějiny obce Kaceřova*, Kaceřov 1997.

Pavel Vlček, *Encyklopedie českých zámků*, Praha 1994.

Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy*, Praha 1998.

Pavel Vlček, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Praha 2001.

Miroslav Vlček, *Zámek v Nelahozevsi jeho historie a obnova*, Praha 1984.

Anna Vrtálková, *Požár Prahy roku 1541 jako brána vstupu renesance do Prahy* (diplomní práce), Katedra historie FF UP, Olomouc 2013.

Pavel Waisser, *Renesanční figurální sgrafito na průčelích moravských městských domů* (dizertační práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2011.

Zikmund Winter, *Český průmysl a obchod v 16. věku*, Praha 1916.

Zikmund Winter, *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v 16. a 17. století*, Praha 1901.

Seznam internetových zdrojů

Jan Baťa, *Matouš Collinus z Chotěřiny 1516–2016*, <https://www.mestokourim.cz/matous-collinus-z-choteriny-1516-2016/d-2511>, vyhledáno 16. 3. 2021.

Rostislav Janošík (rec.), *Matouš Kolín (Collinus) z Chotěřiny*, <https://www.i-sn.cz/clanky/sn-c.-6-2016/matous-kolin--collinus--z-choteriny.html>, vyhledáno 16. 3. 2021.

Seznam obrazové přílohy

1. Erb české větve rodu Gryspeků z Gryspachu, převzato z Roma Griessenbeck von Griessenbach, *Florián Griespek z Griespachu na Kaceřově ve službách Koruny české*, Plzeň 2013, s. 79.
2. Pamětní deska Matouše Kollina, Velká aula pražského Karolina, 1566, převzato z Wikimedia Commons, 10.8.2021.
3. Severovýchodní průčelí domu v Jindřišské ulici čp. 974/II, soukromá škola Matouše Kollina, 2. polovina 16. století, autor: Kristýna Musílková.
4. Portál severovýchodního průčelí domu v Jindřišské ulici čp. 974/II, soukromá škola Matouše Kollina, 2. polovina 16. století domu v Jindřišské ulici, polovina 14. století, autor: Kristýna Musílková.
5. Levá část horní etáže výzdoby severovýchodního průčelí domu v Jindřišské ulici čp. 974/II, soukromá škola Matouše Kollina, 2. polovina 16. století Jindřišské ulici čp. 974/II, autor: Kristýna Musílková.
6. Pravá část horní etáže výzdoby severovýchodního průčelí domu v Jindřišské ulici čp. 974/II, soukromá škola Matouše Kollina, 2. poloviny 16. století v Jindřišské ulici čp. 974/II.
7. Gryspekův dům v Karmelitské ulici, Kresba Aegidia Sadelera, převzato z Roma Griessenbeck von Griessenbach, *Florián Griespek z Griespachu na Kaceřově ve službách Koruny české*, Plzeň 2013, s. 61.
8. Sloup na zámku Řepice, 2. polovina 16. století, v majetku Jana st. Hodějovského z Hodějova, autor: Pavel Waisser.
9. Veduta zámku Nelahozeves pohled od severovýchodu, ryl A. Fesoa dle kresby Viléma Kandlera, mědirytina před 1850, převzato z: Klára Fischerová – Pavel Mošťák, *Stavebně historický a architektonický průzkum zámek Nelahozeves*, Praha 1976 (uloženo v NPÚ ÚOP Středních Čech v Praze, sg. P 106), s. 18.
10. Strop Rytířského sálu zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století, autor: Kristýna Musílková.

11. Štukový rám stropu Rytířského sálu zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století, autor: Kristýna Musílková.
12. Cimon se v zájmu přežití nechává kojit svou dcerou Pero, hlavní sál Aenea a římských ctností, Rytířský sál zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století, autor: Kristýna Musílková. (vlevo), Cimon a Pero, Villa Doria, Janov, 30. léta 16. století. (vpravo)
13. Konzul Attilus Regulus je uvězněn Kartaginci v sudu pobytém uvnitř obrácenými hřeby Rytířský sál, zámek Nelahozeves, autor: Kristýna Musílková. (vlevo) Konzul Attilus Regulus je uvězněn Kartaginci v sudu pobytém uvnitř obrácenými hřeby, Palazzo del Te, Mantova, datace. převzato z <https://www.centropalazzote.it/language/en/apartment-of-the-secret-garden/>, vyhledáno 29.4. 2022. (vpravo)
14. Mucius Scaevola si před králem upaluje pravou ruku hlavní sál Aenea a římských ctností, Rytířský sál zámku Nelahozeves, autor: Kristýna Musílková. (vlevo), UV snímek, Mucius Scaevola si před králem upaluje pravou ruku Rytířský sál, zámek Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století, autor: Vojtěch Králíček. (vpravo)
15. Fragment lunetových výsečí, Domitianus (vlevo), Claudius (vpravo), Rytířský sál zámku Nelahozeves, autor: Kristýna Musílková.
16. Tři postavy antických válečníků Rytířský sál zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století.
17. UV snímek Tři postavy antických válečníků Rytířský sál zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století, autor: Vojtěch Králíček.
18. Bůh Otec (vlevo), Mojžíš (vpravo), Rytířský sál zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století, autor: Kristýna Musílková.
19. UV snímek Bůh Otec (vlevo), Mojžíš (vpravo), Rytířský sál zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století, autor: Vojtěch Králíček.
20. Severní průčelí zámku Nelahozeves – návrh rekonstrukce, publikováno 1876, převzato z: Klára Fischerová – Pavel Mošťák, *Stavebně historický a architektonický průzkum zámek Nelahozeves*, Praha 1976 (uloženo v NPÚ ÚOP Středních Čech v Praze, sg. P 106), s. 26.
21. Nádvoří zámku s portálem východního křídla od severozápadu, anonym z poloviny 18. století, akvarel, převzato z: Klára Fischerová – Pavel Mošťák, *Stavebně historický*

a architektonický průzkum zámek Nelahozeves, Praha 1976 (uloženo v NPÚ ÚOP Středních Čech v Praze, sg. P 106), s. 13.

22. Severní průčelí zámku Nelahozeves, autor: Pavel Waisser.
23. Triumfální průvod zimy, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století, autor: Pavel Waisser. (horní pás), Grafická předloha Triumfální průvod zimy, Virgil Solis, převzato z Dieter Beaujean – Giulia Bartrum (edd.) *Hollstein`s German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700* LXIV, Virgil Solis Part II, Rotterdam 2004, s. 78. (dolní pás)
24. Palas Athena, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století, autor: Pavel Waisser. (vlevo), Grafická předloha Palas Athena, Virgil Solis, převzato z Dieter Beaujean – Giulia Bartrum (edd.) *Hollstein`s German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700* LXIV, Virgil Solis Part II, Rotterdam 2004, s. 128. (vpravo)
25. Fáma / Sláva, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století, autor: Pavel Waisser. (vlevo), Grafická předloha Fáma / Sláva Virgil Solis, převzato z Dieter Beaujean – Giulia Bartrum (edd.) *Hollstein`s German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700* LXIII, Virgil Solis Part I, Rotterdam 2004, s. 101. (vpravo)
26. Fortuna / Štěstí, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století, autor: Pavel Waisser. (vlevo), Grafická předloha Fortuna / Štěstí, Virgil Solis, převzato z Dieter Beaujean – Giulia Bartrum (edd.) *Hollstein`s German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700* LXIII, Virgil Solis Part I, Rotterdam 2004, s. 101. (vpravo)
27. Adam a Eva severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století, autor: Pavel Waisser. (vlevo), Grafická předloha Adam a Eva, Ma rcantonio Raimondi podle Raffaela, převzato z Vladimír Novotný, Poznámky o českém renesančním sgrafitu, in: Antonín Matějček–Zdeněk Wirth (edd.), *Památky archaeologické XXXVII*, Praha 1931 s. 53. (vpravo)
28. Diana, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století, autor: Pavel Waisser. (vlevo), Grafická předloha Diana, Virgil Solis, převzato z Dieter Beaujean – Giulia Bartrum (edd.) *Hollstein`s German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700* LXIII, Virgil Solis Part I, Rotterdam 2004, s. 101. (vpravo)
29. Astronomie, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století, autor: Pavel Waisser. (vlevo), Grafická předloha Astronomie, Virgil Solis, převzato z Dieter Beaujean – Giulia

- Bartrum (edd.) *Hollstein`s German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700* LXIII, Virgil Solis Part I, Rotterdam 2004, s. 101. (vpravo)
30. Pošetilé Panny Franckreich, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století, autor: Pavel Waisser. (vlevo), Grafická předloha Pošetilé Panny Franckreich, Virgil Solis, převzato z: Virgil Solis, Francie, převzato z Dieter Beaujean – Giulia Bartrum (edd.) *Hollstein`s German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700* LXIII, Virgil Solis Part I, Rotterdam 2004, s. 95. (uprostřed), Detail výzdoby fasády zámku Nelahozeves Josef Šembera 1822, lavírovaná kresba tužkou, převzato z: Klára Fischerová – Pavel Mošťák, *Stavebně historický a architektonický průzkum zámek Nelahozeves*, Praha 1976 (uloženo v NPÚ ÚOP Středních Čech v Praze, sg. P 106), s. 10. (vpravo)
31. Pošetilé Panny Flandern, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století, autor: Pavel Waisser. (vlevo), Grafická předloha Pošetilé Panny Flandern, Virgil Solis, převzato z: Virgil Solis, Francie, převzato z Dieter Beaujean – Giulia Bartrum (edd.) *Hollstein`s German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700* LXIII, Virgil Solis Part I, Rotterdam 2004, s. 95. (uprostřed), Detail výzdoby fasády zámku Nelahozeves Josef Šembera 1822, lavírovaná kresba tužkou, převzato z: Klára Fischerová – Pavel Mošťák, *Stavebně historický a architektonický průzkum zámek Nelahozeves*, Praha 1976 (uloženo v NPÚ ÚOP Středních Čech v Praze, sg. P 106), s. 10. (vpravo)
32. Stěna západního křídla, Jákobův žebřík, Arcibiskupský palác, Praha, 50. léta 16. století, převzato z Jiří Kropáček, *Arcibiskupský palác v Praze*, Praha 2003, s. 34. (vlevo), Grafická předloha Jákobův žebřík, Virgil Solis, převzato z Dieter Beaujean – Giulia Bartrum (edd.) *Hollstein`s German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700* LXIII, Virgil Solis Part I, Rotterdam 2004, s. 116. (vpravo)
33. Stěna západního křídla, Medvěd, Arcibiskupský palác, Praha. převzato z Jiří Kropáček, *Arcibiskupský palác v Praze*, Praha 2003, s. 34.
34. Podobizna Floriana Gryspeka, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století, autor: Pavel Waisser. (vlevo), Nákres podobizny Floriana Gryspeka zachycen na detaily výzdoby průčelí, Josef Šembera 1822, lavírovaná kresba tužkou, převzato z: Klára Fischerová – Pavel Mošťák, *Stavebně historický a architektonický průzkum zámek Nelahozeves*, Praha 1976 (uloženo v NPÚ ÚOP Středních Čech v Praze, sg. P 106), s. 10.

35. Epitaf Floriana Gryspeka, kostel sv. Petra a Pavla, převzato z Roma Griessenbeck von Griessenbach, *Florián Griespek z Griespachu na Kaceřově ve službách Koruny české*, Plzeň 2013, s. 12. (vlevo), Výřez Raffaelova Proměnění, dokončeno Giuliem Romanem, 1520, převzato z Wikimedia Commons. (vpravo)

Obrazová příloha

Obr. [1] Erb české větve rodu Gryspeků z Gryspachu.

Obr. [2] Pamětní deska Matouše Kollina, Velká aula pražského Karolina, 1566.

Obr. [3] Severovýchodní průčelí domu v Jindřišské ulici čp. 974/II, soukromá škola Matouše Kollina, 2. polovina 16. století.

Obr. [4] Portál severovýchodního průčelí domu v Jindřišské ulici čp. 974/II, soukromá škola Matouše Kollina, 2. polovina 16. století domu v Jindřišské ulici, polovina 14. století.

Obr. [5] Levá část horní etáže výzdoby severovýchodního průčelí domu v Jindřišské ulici čp. 974/II, soukromá škola Matouše Kollina, 2. polovina 16. století Jindřišské ulici čp. 974/II.

Obr. [6] Pravá část horní etáže výzdoby severovýchodního průčelí domu v Jindřišské ulici čp. 974/II, soukromá škola Matouše Kollina, 2. poloviny 16. století v Jindřišské ulici čp. 974/II.

Obr. [7] Gryspekův dům v Karmelitské ulici, Kresba Aegidia Sadelera, 1540–1620.

Obr. [8] Sloup Řepice, 2. polovina 16. století, v majetku Jana st. Hodějovského z Hodějova.

Obr. [9] Zámek Nelahozeves, veduta, mědirytina, pohled od východu, Německý rytec před polovinou 19. století.

Obr. [10] Strop Rytířského sálu zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století.

Obr. [11] Štukový rám stropu Rytířského sálu zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století.

Obr. [12] Cimon se v zájmu přežití nechává kojit svou dcerou Pero Rytířský sál, zámek Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století. (vlevo), Cimon a Pero, Villa Doria, Janov, 30. léta 16. století.

Obr. [13] Konzul Attilus Regulus je uvězněn Kartaginci v sudu pobytém uvnitř obrácenými hřeby Rytířský sál, zámek Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století. (vlevo), Konzul Attilus Regulus je uvězněn Kartaginci v sudu pobytém uvnitř obrácenými hřeby, Palazzo del Te, Mantova. (vpravo)

Obr. [14] Mucius Scaevola si před králem upaluje pravou ruku Rytířský sál, zámek Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století. (vlevo), UV snímek, Mucius Scaevola si před králem upaluje pravou ruku Rytířský sál, zámek Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století. (vpravo)

Obr. [15] Fragment lunetových výsečí, Domitianus (vlevo), Claudius (vpravo), Rytířský sál zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století

Obr. [16] Tři postavy antických válečníků Rytířský sál zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století.

Obr. [17] UV snímek Tři postavy antických válečníků Rytířský sál zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století.

Obr. [18] Bůh Otec (vlevo), Mojžíš (vpravo), Rytířský sál zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století.

Obr. [19] UV snímek Bůh Otec (vlevo), Mojžíš (vpravo), Rytířský sál zámku Nelahozeves, třetí čtvrtina 16. století.

Obr. [20] Severní průčelí zámku Nelahozeves – návrh rekonstrukce, publikováno 1876.

Obr. [21] Nádvoří zámku s portálem východního křídla od severozápadu, anonym z poloviny 18. století, akvarel.

Obr. [22] Severní průčelí zámku Nelahozeves.

Obr. [23] Triumfální průvod zimy, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století.
(horní pás), Grafická předloha Triumfální průvod zimy, Virgil Solis (dolní pás).

Obr. [24] Palas Athena, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století. (vlevo),
Grafická předloha Palas Athena, Virgil Solis.

Obr. [25] Fáma / Sláva, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století. (vlevo),
Grafická předloha Fáma / Sláva, Virgil Solis. (vpravo)

Obr. [26] Fortuna / Štěstí, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století. (vlevo),
Grafická předloha Fortuna / Štěstí, Virgil Solis. (vpravo)

Obr. [27] Adam a Eva, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století. (vlevo),
Grafická předloha Adam a Eva, Marcantonio Raimondi podle Raffaela. (vpravo)

Obr. [28] Diana, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století. (vlevo), Grafická předloha Diana, Virgil Solis. (vpravo)

Obr. [29] Astronomie, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století. (vlevo), Grafická předloha Astronomie, Virgil Solis. (vpravo)

Obr. [30] Pošetilé Panny Franckreich, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století. (vlevo), Grafická předloha Pošetilé Panny Franckreich, Virgil Solis. (uprostřed), Detail výzdoby fasády zámku Nelahozeves z roku 1822. (vpravo)

Obr. [31] Pošetilé Panny Flandern, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století. (vlevo), Grafická předloha Pošetilé Panny Flandern, Virgil Solis. (uprostřed), Detail výzdoby fasády zámku Nelahozeves z roku 1822. (vpravo)

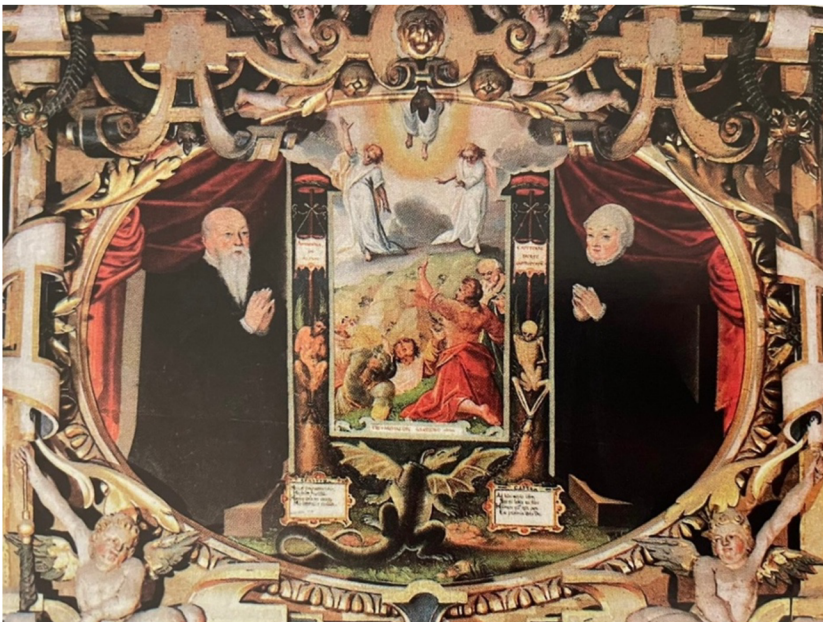
Obr. [32] Jákobův žebřík, stěna západního křídla Arcibiskupský palác Praha, 50. léta 16. století (vlevo) Grafická předloha Jákobův žebřík, Virgil Solis. (vpravo)

Obr. [33] Stěna západního křídla, Medvěd s hlodavcem v tlamě, Arcibiskupský palác Praha, 50. léta 16. století.

Obr. [34] Podobizna Floriana Gryspeka, Severní fasáda zámku Nelahozeves, 60. léta 16. století. (vlevo), Nákres podobizny Floriana Gryspeka zachycen na detaily výzdoby průčelí z roku 1822.

Obr. [35] Epitaf Floriana Gryspeka s motivem Proměnění Páně, kostel sv. Petra a Pavla Kralovice, 1593 (vlevo), Výřez Raffaelova Proměnění, dokončeno Giuliem Romanem, 1520. (vpravo)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kristýna Musílková, DiS.
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Waisser, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022
Název práce:	Florian Gyspek z Gryspachu jako stavebník, mecenáš umění a kultury
Název v angličtině:	Florian Gyspek of Gryspach as patron of arts and culture
Anotace práce:	Bakalářská diplomová práce se zabývá osobností původně bavorského šlechtice Floriana Gyspeka v Gryspachu. Ačkoliv jsou památky s ním spojené (Kaceřov, Kralovice, Nelhozeves, současný Arcibiskupský palác na Hradčanech) a jejich vizuální podstata důležitou součástí výzkumu, jejich zpracování posloužilo primárně k nazření Floriana Gyspeka jako unikátní komplexní osobnosti s širokými kulturními zájmy. Reflektována je i jeho literární činnost v souvislosti s kruhem humanistů kolem Matouše Kollina z Chotěřiny. Literární zázemí totiž může být klíčem k uchopení ikonografie některých výtvarných konceptů spojených s gyspekovskými rezidencemi. Důležitá je i komparace „gyspekovských“ památek s vybranými objekty na panstvích královské komory. Jako sekretář královské komory měl Florian totiž bezprostřední kontakty na umělce a řemeslníky pracující na „státních“ zakázkách pro panovníka. Přes nastíněné souvislosti však jde primárně o medailon Floriana Gyspeka jako mecenáše umění a kultury.
Klíčová slova:	Gyspek, Gryspach, Kollin, Collinus, Nelahozeves, humanismus, sgrafito,
Anotace v angličtině:	The bachelors thesis is occupied with an aristocrat Florian Gyspek of Gryspach, originally from Bavaria. Although the historical sights connected with him (Kaceřov, Kralovice, Nelahozeves, present archbishop palace in Hradčany) and their visual substance are important parts of the research, their processing primary serves for perceiving Florian Gyspek as an unique complex personality with wide cultural interests. His literal activity connected with a circle of humanists around Matouš Collin of Chotěřina is reflected in the thesis also. Literal background can be a key for seizing iconography of some fine art's concepts of Gyspek's residences. The comparation of Gyspek's historical sights with picked objects of the royal chambre's manors. Florian as a royal chamrber's secretary had immediata contacts to artists and craftsmen working on state contracts. In spite of outlined context this thesis is primarily a protrait of Florina Gyspek, patron of arts and culture.
Klíčová slova v angličtině:	Gyspek, Gryspach, Kollin, Collinus, Nelahozeves, humanism, sgraffito
Přílohy k vázané práci:	Obrazová příloha (17) stran
Rozsah práce:	64 stran
Jazyk práce:	Český